

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ**

**КАФЕДРА ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН
ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

КУЛЬТУРА: ІСТОРИКО- СВІТОГЛЯДНИЙ КОНТЕКСТ

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
для студентів та курсантів**

**Львів
СПОЛОМ
2020**

УДК – 930. 85: (477) 008
Вас 19

Рецензенти:

- А. В. Литвин**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та педагогіки Львівської державного університету безпеки життєдіяльності;
- Г. В. Товканець**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та методики дошкільної та початкової освіти Мукачівського державного університету.

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи Львівської державного університету безпеки життєдіяльності (*протокол № 5 від 04 листопада 2019 р.*)

Затверджено рішенням Вченої ради Львівської державного університету безпеки життєдіяльності (*протокол № 4 від 26 листопада 2019 р.*)

Васянович, Григорій Петрович.

Культура: історико-світоглядний контекст : навч.-метод. посіб. / Васянович Г. П., Гіптерс З. В., Логвиненко В. М. – Львів : СПОЛОМ, 2020. – 102 с. – Бібліогр.: с. 98–101 (54 назви).

Подано програму семінарських занять курсу «Історія української культури».

Для студентів і курсантів.

ISBN 978-966-919-605-7

© Васянович Г. П., 2020
© Гіптерс З. В., 2020
© Логвиненко В. М., 2020
© Вид-во СПОЛОМ, 2020

ЗМІСТ

Мета і завдання дисципліни «Історія української культури»	4
Семінар № 1	
Тема: Історичні та світоглядні витоки української культури.	
Сутність і зміст культури.	7
Семінар № 2	
Тема: Культура як знаково-семіотична система.	
Антична культура.....	15
Семінар № 3	
Тема: Соціокультурна динаміка. Діалог культур. Трипільська культура та її здобутки.	21
Семінар № 4	
Тема: Культура Київської Русі та Галицько-Волинського князівства. Середньовічна культура Західної Європи.	28
Семінар № 5	
Тема: Гуманістичний зміст культури епохи Відродження.	35
Семінар № 6	
Тема: Особистість у світі культури. Культура України ХІХ ст.	40
Семінар № 7	
Тема: Мистецтво як естетичний феномен.	
Художня культура України ХХ ст.....	48
Семінар № 8	
Тема: Феномен української культури. Тенденції розвитку сучасної української культури.	56
Семінар № 9	
Тема: Модернізаційні та постмодернізаційні процеси в сучасній культурі.	61
Додаток 1. Тестові завдання з дисципліни «Культурологія»	66
Додаток 2. Самостійна робота студентів	76
1.1. Основні види та форми організації самостійної роботи	76
1.2. Методичні рекомендації до написання реферату	77
1.3. Поради до написання творчої роботи	78
1.4. Тематика творчих робіт	79
Додаток 3. Коротка хронологія розвитку української культури	82
Додаток 4. Етноцид нації. Заборони української мови	91
Контрольні питання з дисципліни «ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ».....	95
Список використаної та рекомендованої літератури	98

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ»

Переднє слово

Формування фахівців профілю безпеки життєдіяльності в умовах побудови української держави та ринкових відносин значною мірою залежить від гуманітаризації навчання, оволодіння фундаментальними науковими знаннями та розширення інтелектуальних можливостей молоді, від їхніх духовних цінностей та інтересів.

«Розбудова системи освіти, її докорінне реформування, – наголошується в національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), – мають стати основою відтворення інтелектуального, духовного потенціалу народу, виходу вітчизняної науки, техніки і культури на світовий рівень, національне відродження, становлення державності та демократизації суспільства в Україні».

Гуманітаризація освіти – це не просто один із шляхів інтенсифікації якісної підготовки студентів. Насамперед – це процес становлення особистості, в основу якої закладено багатий культурний потенціал.

Випускник вищого закладу освіти має бути глибоко освіченим фахівцем, і водночас людиною високої культури і духовності, що становить сутність її світоглядної основи – рушія самореалізації, джерела духовних сил, почуттів, ідеалів.

У центрі українського національного культуротворення знаходиться національно визначена особистість, пройнята духовністю нації, здатна культурно спілкуватися з носіями інших національних культур, орієнтуватися на загальнолюдські цінності.

Курс «Історія української культури» є складовою частиною і важливим предметом у комплексі гуманітарної та суспільно-світоглядної підготовки випускників вищого закладу освіти. Вивчення означеного курсу дозволяє осягнути закони розвитку культури, структуру і функції світової культури в умовах сучасної цивілізації, зрозуміти причини вчинків людини в різні епохи, усвідомити хід розвитку сучасного культурного процесу та його взаємозв'язку з громадянським життям, осмислити минуле й зазирнути у майбутнє.

Мета вивчення навчальної дисципліни: формування системи знань з історії української культури, уявлень про форми, види

культури й механізми соціокультурної регуляції життєдіяльності суспільства.

Головні завдання вивчення навчальної дисципліни: вивчення сутності, форм і тенденцій розвитку культури, загальнотеоретичних засад культурології, механізмів соціокультурної динаміки характерних рис української культури на сучасному етапі розвитку суспільства; набуття вмінь та навичок загальнокультурного аналізу.

Предмет дисципліни: зміст і механізми соціокультурної регуляції життєдіяльності суспільства, моральні аспекти світогляду сучасної людини.

Методика викладання курсу також передбачає ставлення до студента як активного учасника освітнього процесу, забезпечення максимально сприятливих умов для виявлення і розвитку його задатків і здібностей, враховує зв'язок змісту курсу із специфічними формами життєдіяльності фахівця, з конкретними умовами професійної діяльності.

В результаті вивчення дисципліни «Історія української культури» студенти отримують:

- знання історії й теорії світової та української культури, культурологічних понять та термінів;
- знання основних етапів розвитку світової культури в різних цивілізаціях, особливостей і самобутності української культури, глибинних процесів її відродження;
- вміння правильно оцінювати твори архітектури, мистецтва і літератури у контексті певного художнього стилю чи напряму, в зв'язку з процесами, котрі відбувалися як в духовній, так і в соціальній сферах життя;
- досвід практичного, вимогливого підходу до течій і віянь в сучасній вітчизняній та світовій культурі, об'єктивної оцінки різноманітних молодіжних субкультур.

Майбутній фахівець з безпеки життєдіяльності повинен розуміти логіку культуротворчих процесів, знати культурологічні поняття і терміни, мати художньо-естетичні, моральні, ціннісні орієнтири, які ґрунтуються на загальнолюдських і національних цінностях культури, в житті поводити себе відповідно до вимог культурної, інтелігентної, професійно грамотної особистості, вміти проводити естетичний та етичний аналіз творів мистецтва і літератури, життєвих ситуацій, дотримуватись загальнолюдської та професійної етики.

Курс «Історія української культури» сприятиме відродженню історичної свідомості молоді: розумінню тісного взаємозв'язку культурних традицій і сучасності, значення внеску української культури в загальнолюдську культуру, а також допоможе студентам усвідомити особисті духовні потреби, інтереси, цінності в контексті загальнолюдських. Тому при вивченні курсу «Історія української культури», крім рекомендованих посібників, слід користуватися монографічними виданнями, статтями з наукових, літературно-художніх журналів, першоджерелами. При вивченні культурологічного процесу необхідно враховувати наукові принципи філософії, знання історії культури та історії України.

До кожного семінарського заняття додаються списки необхідної основної та допоміжної літератури, яку дібрано так, щоб ознайомити студентів з найважливішими досягненнями культурології, філософії, історіографії, археології, мистецтвознавства, літературознавства, релігієзнавства та інших наук.

Наприкінці кожної теми наводяться питання для контролю та самоконтролю. Для поглибленого вивчення предмета до кожної теми семінару додаються теми рефератів, творчих робіт, словник основних понять теми. У додатках подані тестові завдання, визначені основні види та форми організації самостійної роботи студентів та контролю знань.

Основний зміст навчальної дисципліни розкривається у 7 темах дисципліни «Історія української культури», в яких головну увагу приділено історико-теоретичним питанням природи і сутності культури, співвідношення культури і цивілізації, засобам передавання культурної інформації. Аналізуються провідні тенденції сучасного світового і вітчизняного культурного розвитку.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ»

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

СЕМІНАР № 1.

Тема: Історичні та світоглядні витоки української культури.

Сутність і зміст культури.

(2 години)

План

1. Сутність і зміст поняття «культура»; філософські концепції культури.
2. Структура, типи та функції культури; історія та становлення культурологічної думки в Україні; культура та цивілізація.
3. Менталітет, поняття та рівні ментальності; місце дисципліни «Історія української культури» в системі соціогуманітарних знань.

Методичні рекомендації щодо підготовки до семінарського заняття

У першому питанні рекомендуємо звернути увагу на такі аспекти:

- «Історія української культури» як наукова дисципліна та її категорії;
- багатогранність та багатозначність поняття «культура», його походження та еволюція;
- натуралістична, лінійна, циклічна та інші концепції культури;
- сучасне трактування поняття «культура», його гуманістичний зміст;
- культура як система цінностей, якісний показник духовно-морального потенціалу суспільства;
- культура і природа, роль культури у подоланні сучасної екологічної кризи;
- місце дисципліни «Історія української культури» в системі соціогуманітарних знань.

Друге питання доцільно побудувати за таким контекстом:

- основний принцип структурування культури, її поділ на матеріальну та духовну, елітарну та масову, народну та професійну, суспільну та особистісну;

- поняття культурного простору; культура і цивілізація; концепції культури: трудова, ігрова, психоаналітична (фройдівська);
- типи культури: історичні, формаційні, регіональні (локальні), професійні тощо;
- функції культури: пізнавальна, світоглядна, комунікативна, нормативно-регулятивна, етноформуюча, етнозахисна та інші;
- роль культури в житті студентської молоді;
- історичні етапи розвитку світової та української культури, поняття «культурно-історичної епохи».
- поняття культура та цивілізація, їх взаємовідношення.

У **третьому** питанні важливо розглянути:

- поняття «менталітет» та рівні ментальності;
- поняття «національної культури», її галузі та фактори творення;
- роль культури у процесі національної самоідентифікації, зміцненні національної самосвідомості;
- значення збереження традицій, мови у державотворчих процесах, в сучасних умовах національно-культурного відродження в Україні;
- система загальнолюдських та національних культурних цінностей.

Питання та проблеми для обговорення

1. Як з'явилося поняття «культура», що воно означало?
2. Чи тотожні поняття «культура» і «цивілізація»?
3. Що таке культура? Наведіть одне із визначень культури.
4. Чи є культура у тварин?
5. Яку людину можна назвати культурною?
6. У чому сутність понять «матеріальна» і «духовна культура»?
7. Що таке художня культура та художній стиль?
8. Назвіть основні форми та типи культури.
9. Основні функції культури, поясніть їх.
10. Обгрунтуйте окремі види мистецтва та їх жанрові різновиди.

Тематика творчих робіт студентів

1. Походження та еволюція поняття «культура».
2. Культура і сучасна екологічна криза.
3. Історія та сучасний стан культурологічних досліджень.
4. Художня культура як важливий елемент духовної культури.
5. Роль культури в житті сучасної молоді.

Список рекомендованої літератури

1. Гіптерс З. В. Культурологія. Словник-довідник. – К.: УБС НБУ, 2008. – 434 с.

2. Васянович Г. П. Моральна культура особистості у вимірах творчої спадщини І. Огієнка./ Г. П. Васянович// Вибрані твори: зб. наук. праць – Львів: Сполом, 2019 . – С.110 – 121.
3. Кравченко А. И. Культурология: словарь. – М.: Академический Проект, 2000. – 671 с.
4. Культура українського народу. – К., 1994.
5. Культурологія: Навч. посіб. Для студ. Вищ.навч. зал. / Упоряд.: О. І. Погорілий, М. А. Собуцький. – 2-ге вид. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська акад.», 2005. – 320 с.
6. Курс лекцій з української та зарубіжної культури // За ред. Цубова Л. В. – Львів, ДУ «ЛП», 1997.
7. Матвеева Л. Л. Культурология: Курс лекцій: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2005. – 512 с.
8. Огієнко Іван. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу. Репринтне відтворення видання 1918 року. – Київ, «Абрис», 1991. – 272 с.
9. Петрушенко В. Л., Савельєв В. П., Повторєва С. М. та ін. Культурологія: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів 1–ІУ рівнів акредитації. 4-те видання, стереотипне / За ред. проф. В. М. Пічі. – Львів: «Магнолія 2006», 2007. – 360 с.
10. Подольська Є. А., Лихвар В. Д., Іванова К. А. Культурологія: Навч. посібн. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 288 с.

Словник основних понять теми «Історичні та світоглядні витoki української культури. Сутність і зміст культури»

АДЕКВАТНИЙ – рівний, відповідний, тотожний.

АКСІОЛОГІЯ (від грец. *axios* – цінний + *logos* – слово, вчення) – філософське вчення про цінності суспільства, соціальних груп та особистості; розрізняють цінності соціальні, духовні, культурні, моральні, естетичні, художні та інші.

АКСІОЛОГІЧНИЙ – ціннісний, вартісний.

АРТЕФАКТ (від лат. *arte* – штучно і *factus* – зроблений) – створений руками людини об'єкт, дещо штучне відносно природи.

ДЕФІНІЦІЯ (лат. *definitio*, від *definio* – визначаю) – коротке визначення якогось поняття.

ДІАЛОГ (від грецьк. *dialogos* – поперемінний обмін репліками) – розмова між двома або кількома особами.

ДУХОВНА КУЛЬТУРА (духовне виробництво) – один із трьох складників у поширеному поділі культури на *матеріальну*, *соціальну*

та духовну. До сфери духовної культури належать такі галузі, як релігія, мистецтво, філософія, наука, мораль, право, політика.

ЕВОЛЮЦІЙНИЙ (від лат. *evolutio* – розвиток) – безперервний; поступовий; той, що розвивається поступово і по прямій лінії.

ЕКЗОСОМАТИЧНИЙ (від грец. *exo* – назовні, поза та *soma* – тіло) – такий, що перебуває поза людською тілесністю. Наприклад, Е. засобом пристосування людини до середовища та умов життя можна назвати техніку.

ЕТНОГРАФІЯ (грец. *ethnos* – плем'я, народ і *grapho* – пишу) – «народопис», народознавство. Наука, яка вивчає культуру, побут і звичаї того чи іншого народу.

ЕТНОЛОГІЯ (грец. *ethnos* – народ і *logos* – слово, наука) – наука про народ. У науці вживається для означення поняття «теоретична етнографія».

ЄВРОПОЦЕНТРИЗМ – вчення, яке доводить, що найбільший внесок у розвиток світової культури зробили європейські народи.

ІНДИВІД, ІНДИВІДУУМ – окрема людина, особа.

ІНТЕГРАТИВНИЙ – той, що сприяє об'єднанню та згуртуванню.

КАТАРСИС (від грец. *katharsis* – очищення) – термін античної естетики, означає душевну розрядку, естетичну реакцію, що відчуває особистість на завершальній стадії процесу художнього сприйняття.

КОМУНІКАТИВНИЙ – той, що виступає засобом спілкування та зв'язку.

КОНЦЕПЦІЯ (від лат. *conceptio* – сприйняття) – 1) Система поглядів на певні явища, спосіб тлумачення явищ, дій, розуміння теорії. 2) Форма і засіб наукового пізнання, що є способом розуміння, пояснення, тлумачення основної ідеї, теорії; науково обґрунтоване і логічно доведене вираження основного змісту теорії, але на відміну від теорії воно ще не може бути втіленим у систему точних наукових понять. 3) В економіці – система поглядів, помислів, що визначають основний напрям, стратегію і тактику реалізації бізнесово-підприємницьких проектів, програм.

КУЛЬТУРА (від лат. *colo, colere* – догляд, обробіток) – національні за формою та загальнолюдські за змістом форми і результати матеріальної та духовної діяльності людини, що служать подальшому розвитку та примноженню її творчих можливостей.

КУЛЬТУРНЕ коло – за Л. Фробеніусом, певний простір, у якому живе і яким обмежена та чи інша культурна форма. Поняття К. к. Фробеніуса, будучи варіантом *теорії культурних циклів*,

відрізняється від теорії культурних кіл Ф. Гребнера, яка належить до культурологічного *дифузїонізму*. (Див. *Культурних кіл теорія*).

КУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ (від лат. *contextus* – зчеплення, з'єднання, зв'язок) – сукупність життєвих обставин, завдяки яким утворюється той чи інший зміст.

КУЛЬТУРНИЙ шок – поняття, введене в науковий обіг американським антропологом Ф. Боком для означення реакції, відчуттів людини, що опиняється в незнайомому культурному середовищі й замість звичних факторів, які дають змогу розуміти оточуючих і функціонувати в суспільстві, натрапляє на незнайомі й незрозумілі фактори. К. ш. є конфліктом двох культур на рівні індивідуальної свідомості.

КУЛЬТУРНИХ кіл теорія – теорія, розроблена німецьким науковцем Ф. Гребнером (1877–1934). Згідно з нею будь-який елемент культури походить з одного культурного центру, тобто з'являється лише один раз в історії в одному місці, а потім поширюється на інші країни, регіони разом із «культурним колом», до якого належить. «Культурне коло» тут являє собою штучно створене поєднання довільно відібраних елементів, котре не розвивається само із себе в часі, а лише взаємодіє з іншими «колами» в географічному просторі. Культурні елементи та інші комплекси поширюються у просторі внаслідок міграції або змішання народів. Таким чином елементи одного кола можуть накладатися на елементи іншого кола. «Культурні кола», що змінюють одне одного в часі, утворюють культурні пласти. Вся історія культури, за Ф. Гребне ром, – це історія переміщення кількох «культурних кіл» і їх механічної взаємодії та напластування. (Див. *Культурне коло*).

КУЛЬТУРНИХ циклів теорія – культурологічна теорія, згідно з якою процеси, що відбуваються в культурі, мають циклічний характер аналогічно до циклічності природних процесів. Звідси уявлення про невідворотну повторюваність, циклічність культурно-історичного розвитку.

КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ (КУЛЬТУРА) – поняття, що має два характерологічних аспекти: 1) дезаксіологічний (позаціннісний, об'єктивістський), за яким в культуру входить все, створене людиною: і засоби творення, і засоби нищення; і літературна мова, і кримінальний жаргон. Як факти культури стоять в одному ряду плуг і гільйотина, велична симфонія і непристойна пісенька; 2)

аксіологічний (ціннісний), коли факти культури співвідносяться з прийнятою системою цінностей і поділяються на позитивні і негативні, світлі і темні. Вартісне, переважне, бажане, благородне – все це вказує на щось позитивне для людини і для людського життя. У цьому значенні цілком виправдані опозиції: К. – варварство, К. – безкультур'я, К. – невихованість. Іноді твердять, що природа – це дійсність поза цінностями, а культура – дійсність з позиції цінностей.

КУЛЬТУРОЛОГІЯ (від *культура* і *...логія*) – наука, що формується на стику соціального і гуманітарного знання про людську культуру як цілісний феномен. Про предмет і місце К. в системі наукового знання не склалося єдиної думки. В Оксфордському словнику вказано на те, що слово *kulturologie* вперше використав німецький вчений В. Оствальд 1913 р., а англійський термін *culturology* вжив 1949 р. американський антрополог Л. Уайт. Після чого термін К. вжито в літературі лише декілька разів – в 1949, 1956, 1957 рр. У тому ж словнику «К.» трактується як наука або вчення про культуру. Наукове вивчення культури, здійснюване етнографами, філологами, соціологами, дає можливість побачити в культурі складне багатовимірне утворення. Повне знання про культуру виникає на перетині антропологічного, гуманітарного і соціологічного знання. В К. виділяють такі підрозділи: теорія культури (світова художня культура), прикладна та емпірична К. (антропологія і соціологія культури). К. перебуває ще на стадії становлення, пошуку свого предмета і методів, її науковий статус повністю не визначений. Вона належить одночасно галузі соціального значення (цьому сприяють соціологія культури і антропологія), де використовуються кількісні методи збору даних, і гуманітарному знанню (завдяки мистецтвознавству і філософії культури), котре вибудовується на цінностях і якісних методах дослідження. Культуролог найчастіше звертається до методів філософії, логіки, соціології, мовознавства, психології, семіотики, історичних методів, а також до аналітичних процедур міждисциплінарного плану.

МАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРА – сукупність матеріальних цінностей, створюваних народом у процесі його історичної діяльності (знаряддя праці, одяг, їжа, транспортні засоби, житло, побутові речі, ін.).

МЕНТАЛЬНІСТЬ НАЦІЇ, МЕНТАЛІТЕТ (від лат. *mens* – розум, мислення) – специфічний спосіб сприйняття і роз’яснення нацією свого внутрішнього світу й зовнішніх обставин; виробляється під впливом багатовікових культурно-історичних, геополітичних, природно-кліматичних та інших чинників. М. н. виступає як цілісне духовне утворення, як «дух народу», що пронизує всі сфери життєдіяльності людей. М. н. зберігає код нації. М. н. виявляється в національному характері, самосвідомості *етносу*, у різних компонентах його культури. Ментальність українського народу має такі основні риси: волелюбність, індивідуалізм, прагнення соціальної рівності, демократизм, духовний аристократизм, оптимізм, філософічність душі, глибока релігійність, милосердя, миролюбність, щирість і душевна щедрість, працелюбність.

МЕТОД (від грец. *methodos* – шлях дослідження, теорія, вчення) – спосіб досягнення мети, вирішення завдання; сукупність дій та прийомів, призначених допомогти досягненню бажаного результату; сукупність прийомів та операцій практичного або теоретичного освоєння (пізнання) дійсності.

ОБ’ЄКТИВНИЙ – той, що існує поза свідомістю людини і незалежно від неї.

ПАРАДИГМА (від грец. *paradeigma* – приклад, зразок) – система теоретичних, методологічних та аксіологічних установок, що їх визнає більшість і беруть за зразок члени наукового співтовариства.

ПРІОРИТЕТ (від лат. *prior* – перший) – першість у відкритті, винаході, висловленні ідеї; переважне право, значення чогось.

РАЦІОНАЛІЗМ (від лат. *ratio* – розум) – філософське вчення, що вірить у безмежну силу людського розуму, його здатність пізнавати світ.

РЕТРОСПЕКЦІЯ (від лат. *retro* – назад і *spekto* – дивлюсь) – погляд у минуле, спосіб аналізу сучасного під кутом зору минулого, звернення до минулого у пошуках витоків тих явищ, тенденцій, що властиві сучасності.

СУБЛІМАЦІЯ (від лат. *sublimo* – підіймаю, підношу) – термін психоаналізу, що означає заміщення сексуального об’єкта потягу соціальною метою, переключення енергії інстинктів у соціально прийнятну діяльність індивіда. Фройдизм розглядає С. як основний механізм творчого процесу, оскільки творчість інтерпретується з.

Фройдом і його послідовниками як спосіб розрядки внутрішньо психологічної напруги, форма соціальної реалізації несвідомих потягів і їх патологічних відхилень, продукт сексуальних бажань художника. С. несвідомих потягів відбувається за психоаналітичною концепцією шляхом формування нової домінанти, відволікання уваги від пригнічених свідомістю бажань, використання соціального каналу для розрядки афективного пориву. Субліматорні процеси справді мають місце у структурі творчої діяльності, але не становлять її сутності. Вони є моментом психологічного змісту діяльності, що за своєю природою і способом існування соціальна.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ (від лат. *socialis* – громадський) – процес залучення індивіда до системи суспільних відносин, формування його соціального досвіду, становлення й розвитку як цілісної особистості. Соціалізація передбачає глибоку обізнаність й освіченість людини, світоглядну зрілість, суспільну активність, тобто соціалізацію свідомості і соціалізацію діяльності. Розрізняють первинну (дитинство, підлітковий вік, юність) та вторинну (зрілий вік), а також дотрудову, трудову і післятрудову соціалізацію

СВІТОГЛЯД – система поглядів людини на світ та своє місце у ньому.

СУБ'ЄКТИВНИЙ – той, що існує тільки в єдності з суб'єктом, тобто людиною, і в усьому від неї залежний, протилежний об'єктивному.

ТВОРЧІСТЬ – продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення; розвиток творчого потенціалу діяльності є важливою умовою розвитку культури особистості.

ЦИВІЛІЗАЦІЯ (від лат. *civitas* – громадський, державний, вихований) – 1) сукупність історичних, географічних, соціокультурних та ін. особливостей конкретного суспільства, народу, країни; 2) історичні типи культур, локалізованих у часі й просторі (давні цивілізації Єгипту, Месопотамії, Індії тощо); 3) важлива характеристика умов та стану соціального буття людини, що виявляються в досягнутому рівні технічного розвитку та зумовленого цим асортименту послуг та зручностей (комфорту), що може забезпечити суспільство на цій основі.

ЦИКЛІЧНИЙ – той, що розвивається по замкненому колу за принципом коловороту.

СЕМІНАР № 2.**Тема: Культура як знаково-семіотична система.****Антична культура (історико-світоглядний контекст).****(2 години)****План**

1. Основні напрями в розробці загальної теорії культури.
2. Особливості культури первісного суспільства.
3. Культура Стародавнього Сходу: Єгипту, Індії, Китаю.
4. Особливості культури Стародавньої Греції.
5. Культура Стародавнього Риму.

Методичні рекомендації щодо підготовки до семінарського заняття**У першому** питанні розглядається:

- сингнітивна функція культури: найменування, означення, оцінка явищ з метою визначення їх місця у загальному контексті людського досвіду;
- культура як світ знаків і значень; мова як спосіб створення, збереження, переробки й передавання культурної інформації; прамови; піктограма; ідеограма, алфавіт.
- специфіка знаків-символів; символічність культури; знак–символ–образ; символ в науці і мистецтві; поняття художнього образу; алегорія;
- проблема розуміння як фундаментальна проблема культури; культурна компетентність.

У другому питанні семінарського заняття з'ясовуємо особливості формування матеріальної та духовної культури первісного суспільства і основну увагу зосереджуємо на таких моментах:

- періодизація та характеристика основних історичних етапів: палеоліту, мезоліту, неоліту;
- становлення релігійних вірувань, їхні первісні форми: анімізм, тотемізм, магія, фетишизм;
- зародження мистецтва (скульптура, печерний живопис);
- палеолітичні культури на Україні (Мізіно, Молодове та ін.);
- історія дослідження та територія поширення трипільської культури;
- типи поселень, житла, способи господарювання, знаряддя праці та побуту трипільців;
- особливості релігійних вірувань, свята, обряди, культи;

- трипільське мистецтво (антропоморфна, зооморфна пластика, орнамент), кераміка;
- місце та значення трипільської культури в історичній еволюції українського та європейського народів.

У **третьому** питанні розкриваємо значення культурних здобутків

- ранніх цивілізацій світу, зосереджуючи увагу на таких аспектах:
- формування найдавніших культурних осередків Дворіччя: Шумеру, Аккаду, Вавілону;
- релігійні культури, писемність, освіта, архітектура, ремесла;
- особливості давньоєгипетської культури: релігійні обряди, культури, ієрогліфічна писемність, освіта, наука, монументальна архітектура, образотворче мистецтво;
- специфіка давньоіндійської культури: релігійні вірування, система каст, епічна література, архітектура, мистецтво;
- визначні досягнення культури Стародавнього Китаю: писемність, наука, філософсько-етичні вчення, мистецтво;
- спільні риси культурного розвитку країн Стародавнього Сходу, їх внеску у світову духовну скарбницю.

У **четвертому** питанні розглядаємо:

- історичні особливості античної культури.
- особливості формування давньогрецької культури, її основні етапи (егейський, гомерівський, класичний, елліністичний);
- визначальні риси: гуманізм, антропоцентризм, демократизм;
- міфологія, наука, освіта, література, театр;
- класичну мистецьку спадщину: архітектура, поняття архітектурного ордеру, скульптура, живопис.

У **п'ятому** питанні з'ясовуємо:

- специфіку розвитку давньоримської культури;
- здобутки Риму у галузі політичної та правової культури, науки, літератури;
- специфічні риси мистецтва: скульптури, живопису архітектури;
- утвердження християнства, його духовні засади.

Питання та проблеми для обговорення

1. Назвіть історичні періоди розвитку культури первісного суспільства.
2. З'ясуйте, що означає поняття «синкретизм» стосовно культури первісного суспільства ?
3. Визначте первісні форми релігійних вірувань.

4. Охарактеризуйте особливості розвитку мистецтва у первісному суспільстві.
5. Що ви знаєте про писемність та літературу Месопотамії ?
6. Які специфічні риси культури Стародавнього Єгипту?
7. Назвіть найдавніші літературні пам'ятки Стародавньої Індії.
8. Які основні філософсько-етичні системи сформувались у Стародавньому Китаї ?
9. Що ви знаєте про міфологію Стародавньої Греції?
10. Назвіть видатних давньогрецьких письменників, філософів, істориків.
11. Які ордерні системи сформулювалися в давньогрецькій архітектурі?
12. У чому полягає специфіка культури Стародавнього Риму?
13. Що ви знаєте про давньоримське мистецтво?

Тематика творчих робіт студентів

1. Ранні релігійні уявлення про культуру.
2. Образотворче мистецтво кам'яної доби.
3. Архітектура і живопис Єгипту.
4. Епос Стародавнього Сходу.
5. Культурні надбання Стародавнього Китаю.
6. Антична культура як першоджерело класичної освіти.
7. Давньогрецька міфологія.
8. Архітектура та скульптура Стародавньої Греції та Риму.
9. Література Стародавнього Риму.
10. Наука у Стародавньому Римі.

Список рекомендованої літератури

1. Алпатов М. В. Всеобщая история искусства. – Т. 1. – М., 1955.
2. Васянович Г. П. Людина і культура./ Г. П. Васянович, В. Д. Онищенко. Ноологія особистості: Навчальний посібник для студентів і викладачів. – Львів: «Сполом», 2012. – С. 104 – 120.
3. Гіптерс З. В. Культурологія. Словник-довідник. – К.: УБС НБУ, 2008. – 434 с.
4. Дмитриева Н.А. Краткая история искусств. – М., 1992. Вып. 1.
5. История Древнего Востока. – М., 1979.
6. История искусства зарубежных стран. Первобытное общество. Древний Восток. Античность. — М., 1980.
7. Історія світової культури. Культурні регіони. – К., 1997.
8. Культура Древнего Рима. В 2-х т. – М., 1985.

9. Куманецкий Е. История культуры Древней Греции и Рима. – М., 1992.
10. Кун М. Легенди і міфи Стародавньої Греції. – К., 1968.
11. Курс лекцій з української та зарубіжної культури. За ред. Л.В. Цубова. – Львів, 1997.
12. Лекції з історії світової і вітчизняної культури. – Львів, 1994.
13. Ліндсей Дж. Коротка історія культури. В 2-х т. – К., 1995.
14. Підлісна Г. Світ античної культури. – К., 1989.
15. Подольська Є. А., Лихвар В. Д., Іванова К. А. Культурологія: Навч. посібн. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 288 с.
16. Полікарпов В. С. Лекції з історії світової культури: Навчальний посібник. – Харків. – Київ: «Основа» – «Знання», 1999.

Словник основних понять теми «Культура як знаково-семіотична система»

АКРОПОЛЬ (з грецької – верхнє місто) – укріплена частина давньогрецького міста, розташована на узвишші, так зване горішне місто. Акрополь – спочатку фортеця, з 8 ст. до н. е. – релігійний, культурно-громадський центр. Найбільш відомий акрополь в Афінах. В Україні відомі акрополі античних держав Північного Причорномор'я (акрополь Пантікапея на горі Мітридат у Керчі).

АНІМІЗМ (від лат. *anima, animus* – душа, дух) – віра в духів і безсмертну душу. Одна з давніх форм релігійного світосприймання. Однією з причин виникнення віри в духів і душу було незнання, невміння пояснити ті психічні явища, які повсюдно супроводжували людину: народження, смерть, сон, сновидіння, галюцинації, втрата притомності тощо. А. був складовим елементом політеїзму (віра в багатьох богів). У тій чи іншій формі А. увійшов до християнства, іудаїзму, буддизму, ісламу та інших монотеїстичних релігій. А. є одним із головних уявлень релігійної психології.

АТЛАНТ (від імені персонажа давньогрецької міфології титана Атланта, який нібито на своїх плечах тримав небо) – в архітектурі – опора у вигляді чоловічої постаті, що підтримує перекриття будівлі, балкон тощо. Атланти відомі з античних часів. У європейській культурі набули поширення в 17 – поч. 20 ст. Використовувались в архітектурі житлових будинків в Україні з 2 – ої половини 19 – поч. 20 ст.

ВІЛЛЕНДОРФСЬКА ВЕНЕРА – статуетка жінки, створена первісними скульпторами. Назва умовна, походить від першої знахідки в м. Віллендорф (Австрія).

ЗІККУРАТ – в архітектурі Месопотамії ступінчаста вежа з храмом на вершині. Найвідоміший зіккурат — Етеменанкі у Вавілоні з храмом бога

Мардука на вершині, мав висоту близько 90 м.

КАНЕЛЮРИ – у трипільській кераміці жолоби орнаменту, заповнені іншим кольором глини.

КАРІАТИДА (від грец. *karuatides* – жриці храму Артеміди у Стародавній Греції) – скульптурне зображення стоячої жіночої фігури, що служить опорою балки в будинку. Каріатиди звичайно притулені до стінки або виступають з неї. Поширення набули в античній архітектурі та європейському будівництві 17 – 19 ст.

КОМЕДІЯ – драматичний твір веселого, часто сатиричного змісту.

КУРГАН – могила з високим земляним насипом. Найстаріші поховання такого роду відносяться до III тис. до н. е.

МАГІЯ (лат. *mageia* – чаклунство) – 1) Обряди, покликані надприродним шляхом впливати на явища навколишнього середовища (викликання дощу, об'єктів полювання тощо). 2) Сукупність релігійних уявлень та обрядів, пов'язаних з вірою у надприродну силу, яка нібито здатна чудодійно впливати на хід подій у житті людей, зумовлювати збіг сприятливих чи несприятливих обставин в їхній життєдіяльності. М. поширилася серед усіх народів земної кулі в різних формах: виробнича, лікувальна, зашкодлива тощо. Магічні уявлення та дієства збереглися у формі побутових забобонів до наших днів.

МЕАНДР – геометричний орнамент у вигляді ламаної або кривої лінії з закрутками. Широко застосовувався в Греції. Вперше виявлений в с. Мізинь на Чернігівщині.

МІФ – оповідання про богів, героїв, спосіб усвідомлення природних та суспільних явищ, уявлення про природу та історію як наслідок діяльності надприродних сил.

МУЗА (грец.) – 1) В давньогрецькій міфології – богиня, покровителька мистецтва і науки. Спочатку кількість М. була невизначена: вони вважалися покровительками пісень і танців. У пізніші часи М. стало дев'ять і кожній з них доручили певне мистецтво, яке вона повинна була особливо пильнувати: Кліо – покровителька історії, Талія – комедії, Мельпомена – трагедії, Евтерпа – ліричної поезії, Ерато – любовної лірики, Терпсіхора – танців, Полігінія – гімнів, Калліопа – епічної поезії, Уранія – астрономії. Храми на їх честь називали мусейонами (звідси – «музей» та «музика»). 2) Переносно – джерело поетичного натхнення; творчість поета з його індивідуальними особливостями.

- ОРДЕР** – порядок співвідношення несучих та несених частин будівлі. В архітектурі Стародавньої Греції склалися ордери: дорійський, іонійський, корінфський.
- ОРНАМЕНТ** – візерунок, який складається з ритмічно організованих, повторюваних елементів. Орнаменти бувають геометричні, рослинні, зооморфні.
- ПЕКТОРАЛЬ** – нагрудна коштовна прикраса, декорована багатим орнаментом, яку носили високі сановники – фараони, царі, жреці, вожді.
- ПІЗНІЙ ПАЛЕОЛІТ** – старокам'яний вік, датується 40–15 тис. р. до н. е. Саме до цього часу відносяться пам'ятки первісного мистецтва.
- ПІРАМІДА** – монументальні споруди Стародавнього Сходу та Америки у вигляді правильних багатогранників або ступінчасті. В Єгипті служили гробницями фараонів; в Месопотамії, Америці – храмами, обсерваторіями. Найвідоміші піраміди – фараонів Хеопса, Хефрена та Мікерена в Гізі (Єгипет).
- СЕМІОТИЧНИЙ** – символічний.
- СИГНІТИВНИЙ** (від лат. *signum* – знак) – виражений за допомогою символів, знаків.
- СИГНІФІКА** (від лат. *significo* – подаю знак, виражаю) – напрям дослідження значення слів, предметом якого є не мова як така (що є об'єктом вивчення лінгвістики), а насамперед мова як процес спілкування людей, в якому найважливіша роль належить психологічному аспектові.
- СИНКРЕТИЗМ** (з'єднання, суміш) – злиття, нероздільність. Наприклад, в первісному суспільстві релігія, мистецтво, наука існували в нероздільній єдності. В античному світі в синкретичній єдності виступають філософія та наука.
- ТАБУ** (полінез.) – релігійна заборона у первісних народів на речі або дії, на їжу, вимовляння певних слів, відвідування певних місць у храмі, святилищі і т. п., за порушення якої загрожує «надприродна» кара, хвороба або смерть.
- ТЕАТР** (грец. – місце, призначене для видовища, згодом – саме видовище) – вид мистецтва, що відображає дійсність у художніх сценічних образах. Театр – мистецтво синтетичне, поєднує драматургію, творчість актора (від лат. *Astor* – діючий), режисера (франц. *Regisseur* – керуючий), музику, живопис, архітектуру, танці, співи.

ТОТЕМІЗМ (від індіан. *totem* – його рід) – вірування первісних людей у походження їх окремих родинних груп від певної тварини чи рослини.

ТРАГЕДІЯ (лат. *tragoedia*, з грец. – козел і пісня) – 1) Драматичний жанр, для якого характерні гострота й непримиренність зображуваних конфліктів. 2) Переносно – нещастя, страшна подія; тяжке переживання, безвихідь, що може призвести до загибелі героя. 3) Драматичний твір, що зображує гострі, непримиренні життєві конфлікти і завершується смертю головного героя.

ФЕТИШИЗМ (від португ. *fetico* – зачарована річ) – форма найдавніших вірувань, що полягали у мислено-фантазійному наділенні деяких предметів неживої природи «чуттєво-надчуттєвими» якостями. Вперше описав французький дослідник Шарль де Брос у книзі «Культ богів-фетишів» (1760 р.) на матеріалах вірувань африканських негрів, стародавніх єгиптян, греків та римлян. Як перевернутий спосіб олюднення природи, Ф. виник у ранньородовому суспільстві за вкрай низького розвитку продуктивних сил і знань. Вважалося, що фетишизовані предмети – камінці, кістки, панцирі черепах, пір'я тощо – є живими істотами й можуть мати для людини охоронне значення (амулет, талісмани), завдавати шкоди ворогові, викликати чи припиняти дощ і т. п. Фетишам не поклонялися, їх шанували.

ФОРУМ – головна площа Стародавнього Риму, місце народних зборів. На цій площі зосереджені найвідоміші архітектурні пам'ятки.

СЕМІНАР № 3.

Тема: Соціокультурна динаміка. Діалог культур.

Трипільська культура та її здобутки.

(2 години)

План

1. Поняття соціокультурної динаміки та діалогу культур.
2. Культура Стародавньої України. Пам'ятки палеоліту на території України.
3. Трипільська культура та її здобутки. Місце трипільської культури в культурі України та Європи.
4. Взаємовпливи культур (скіфська, антична, слов'янська). Культура античних міст-держав Північного Причорномор'я.

Методичні рекомендації щодо підготовки до семінарського заняття

При розгляді **першого** питання семінарського заняття з'ясуємо:

- зміст понять «соціокультурна динаміка» та «діалог культур»;
- взаємодія культур як джерело культурного прогресу;
- ідея рівноправності культур у сучасному світі.

При розгляді **другого** питання звертаємо увагу на:

- особливості культури Стародавньої України;
- зародження мистецтва (скульптура, печерний живопис);
- пам'ятки палеоліту на території України; палеолітичні культури на Україні

(Мізіно, Молодове та ін.).

У **третьому** питанні характеризуємо:

- трипільську культуру та її здобутки;
- історію дослідження та територію поширення трипільської культури;
- типи поселень, житла, способи господарювання, знаряддя праці та побуту трипільців;
- особливості релігійних вірувань, свята, обряди, культи;
- трипільське мистецтво (антропоморфна, зооморфна пластика, орнамент), кераміка;
- місце та значення трипільської культури в історичній еволюції українського та європейського народів.

У **четвертому** питанні звертаємо увагу на:

- особливості скіфської культури: спосіб життя, господарювання, побут, релігійні вірування та культи;
- скарби скіфських курганів (курган Солоха, Чортомлик, Гайманова, Товста могила та ін.);
- «звіриний стиль» у мистецтві;
- культурні здобутки сарматської доби;
- спадкоємність скіфських та сарматських традицій в українській культурі.
- скіфсько-античні взаємовпливи культур;
- розкриваємо культурні взаємодії античних міст-держав Північного Причорномор'я із скіфськими та слов'янськими народами;

– значення античної спадщини для розвитку європейської та української культур.

Питання та проблеми для обговорення

1. Охарактеризуйте археологічні культури доби палеоліту на території України.
2. Які найбільш яскраві пам'ятки трипільської культури?
3. Що ви знаєте про скіфські кургани?
4. Що таке «звіриний стиль»?
5. Особливість трипільського мистецтва, кераміки.
6. У чому полягає, на вашу думку, значення античної спадщини для розвитку європейської та української культур?

Тематика творчих робіт студентів

1. Трипільська культура.
2. Скарби скіфських курганів.
3. Землеробство та знаряддя праці трипільців.
4. Взаємодії античних міст-держав Північного Причорномор'я із скіфськими та слов'янськими народами.

Список рекомендованої літератури

1. Васянович Г. П. Формування духовного світу особистості/ Г. п, Васянович, В. Д. Онищенко//Ноологія особистості: Навчальний посібник для викладачів та студентів. – Львів: «Сполом», 2012. – С. 53 – 74
2. Гіптерс З. В. Культурологія. Словник-довідник. – К.: УБС НБУ, 2008.
3. Історія українського мистецтва. В 6-ти т. Т.1. – К., 1996.
4. Культурологія: Навч. посібн. Під заг. ред. Горбача Н. Я. – Львів, 2005.
5. Матвєєва Л. Л. Культурологія: Курс лекцій: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2005. – 512 с.
6. Підлісна Г. Світ античної культури . – К., 1989.
7. Полікарпов В. Лекції з історії світової культури. – Харків, 1999.
8. Подольська Є. А., Лихвар В. Д., Іванова К. А. Культурологія: Навч. посібн. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 288 с.
9. Лекції з історії світової і вітчизняної культури. – Львів, 1994.
10. Семчишин М. Тисяча років української культури. – К., 1992.
11. Пелещишин М., Підкова І. Стародавня історія України. – Львів, 1993.

**Словник основних понять теми «Соціокультурна динаміка.
Діалог культур»**

АНТИЧНЕ МИСТЕЦТВО (від лат. *antiquus* – давній) – назва давньогрецького та давньоримського мистецтва; виникла в епоху Відродження. А. м. розвивалося в 1 тис. до н. е. і 1-й пол. 1 тис. н. е. Зародилося в південній частині Балканського півострова, на островах Егейського архіпелагу та західному узбережжі Малої Азії. Найвищого розквіту досягло в Стародавній Греції у V–IV ст. до н. е. В епоху еллінізму вплив А. м. поширився на значні території (у т. ч. й на Північне Причорномор'я), де зародилися місцеві школи елліністичного мистецтва. Традиції давньогрецького та елліністичного мистецтва набули нового розвитку в мистецтві Стародавнього Риму.

АНТРОПОМОРФНІСТЬ (від грец. *людина* і *форма*) – подібність до людської постаті, її відтворення повне (скульптурне, стилізоване) або часткове (із збереженням утилітарної форми речі, до якої додаються голова, руки, іноді лише обличчя або очі, що надають усій речі певної людської подоби).

АНТРОПОНІМІЧНА символіка – символіка власних назв, а саме імен, прізвищ, прізвиськ людей. У багатьох роботах з окультизму, астрології були спроби пояснити символіку імен в цілому і складових його елементів (букв, звуків, їх комбінацій тощо). Наприклад, стародавні єгиптяни вважали, що ім'я ніколи не може бути випадковим, що власне ім'я, на їх думку, – це відображення душі людини. В інших міфологіях побутувала думка про те, що дати комусь ім'я – це, по-перше, наділити особу певними якостями. По-друге, знання імені дає владу над його носієм. Звідси походить давній звичай табуації (заборони) багатьох імен. «За давньою українською традицією, – підкреслює М. Ткач, – надане дитині ім'я зберігалось в таємниці до набуття нею семи років. Така була засторога, аби злий знахар не міг зашкодити дитині» (*Ткач М. Дерево роду. – К., 1995. – с. 26*). Слов'яни-язичники вірили в назви-талісмани, слова-заклинання, імена-символи. Тому, щоб нащадок роду був сильним, йому давали відповідне ім'я – Орел, Камінь, Ведмідь, Вовк. У давнину імена в Україні були родовими або календарними.

БЕРЕГИНЯ – зображення богині-праматері, давні, дохристиянські символи, нанесені на утилітарні чи побутові вироби. «Берегиня» – від берегти, оберігати, – так і досі літні люди на Поліссі називають

своє житло й вогнище. Відомий український етнограф В. Скуратівський пише: «Мамо, – запитую: – А що означає «Берегиня»? – «Берегиня, любий мій синочку, – відповідає вона, – це наша оселя. Усе, що в ній є, що ми нажили, що приберегли од своїх батьків та дідусів, чим збагатилися й освятилися – хатнім пожитком, дітьми, піснею, злагодою чи суперечкою, добрим словом, спогадом у цій хаті, – все це і є Берегиня» (Скуратівський В.Т. «Берегиня. Художні оповіді, новели. – К.: Рад. письменник, 1987. – С.5–6).

БЕРЕСТЯНІ ГРАМОТИ – давньоукраїнські тексти, розміщені на бересті (корі берези) шляхом видавлювання чи видряпування спеціальною паличкою – писалом. За змістом – це короткі листи світського характеру, доручення, боргові зобов'язання, чолобитні, любовні послання, учнівські вправи тощо.

ВІРА – прийняття якого-небудь знання за істину без *емпіричної* й раціональної перевірки та підтвердження.

ВІРА РЕЛІГІЙНА – невід'ємна ознака релігійної свідомості, особливістю якої є бездоказове вираження істинності релігійного вчення, визнання реального існування надприродних сил, властивостей і відносин. В. р. знайшла виразну характеристику в словах Тертулліана: «Вірую, тому що абсурдно». Це означає, що в догмати релігії можна лише вірити, бо для розуму вони звучать абсурдно, оскільки людина, внаслідок своєї обмеженості, не може осягнути їх суть. В. р. оголошується невід'ємною цінністю людської свідомості, дарованою Богом благодаттю, тобто чимось таким, що має надприродну сутність.

ДІАЛОГ (від грецьк. *dialogos* – поперемінний обмін репліками) – 1) Розмова між двома або кількома особами. 2) Літературно-художній жанр, твір у формі розмови.

ДІАЛОГ культур – обмін культурними ідеями, цінностями, що відбувається між двома культурами. Проблема Д. к. формулюється залежно від того, який зміст вкладається у поняття «культура». Д. к. є не просто порівнянням або взаємодією культур: він сприяє логічному породженню нових смислових значень культури. Повною мірою Д. к. реалізується у ХХ ст., коли вперше стикується множинність різних культур як рівноправних суб'єктів, коли культура постає в центрі людського буття, розкриваючи свій граничний кризовий і трагедійний характер, коли відчувається

необхідність знаходження логіки обґрунтування культури як загального феномена.

«ЗВІРИНИЙ СТИЛЬ» – умовна назва поширеного в давньому мистецтві стилю. Його характерною особливістю було стилізоване зображення тварин або частин їхнього тіла. Виникнення «звіриного стилю» пов'язане з тотемізмом. Найдавніші зразки цього стилю належать до III тис. до н. е. (Єгипет, Месопотамія). На території України «звіриний стиль» був поширений у скіфському мистецтві, розвивався у мистецтві Київської Русі (зображення на ювелірних виробках, зброї, в архітектурі, різьбленні книжковій мініатюрі). Мотиви «звіриного стилю» збереглися в сучасному українському народному орнаменті килимів, вишивок, різьбленні на дереві тощо.

ЗООМОРФНІСТЬ (від грец. *тварина* і *форма*) – уподібнення речі якійсь тварині, реальній або фантастичній (тератоморфність); засоби такі ж, як і при *антропоморфності*.

КЕРАМІКА (гончарне мистецтво, від – глина) – вироби й матеріали з глини та їхніх сумішей з різними неорганічними сполуками, закріплені спеціальним обпалюванням. Основні технологічні види кераміки – теракота, майоліка, фаянс, кам'яна маса і фарфор.

КУЛЬТ релігійний (від лат. *cultus* – догляд, поклоніння) – система релігійних дій, предметів і символів, протягом певного часу етноконфесійно зорієнтованих, апробовуваних у релігійній практиці і за потреби змінюваних. Пов'язаний з релігійними уявленнями віруючих і спрямований на задоволення релігійних потреб. У деяких конфесіях К. р., завдяки високому розвитку церковного мистецтва, може задовольняти й естетичні потреби віруючих. Розрізняють два види К. р.: магія (чаклунство) та умилюючий (пропиціальний).

КУЛЬТ святих – вшанування віруючими певних реальних чи вигаданих осіб, канонізованих даною церквою. У більшості конфесій виникнення цього культу пов'язане зі сприйняттям святих як осіб, що мають особливі заслуги перед Богом, можуть творити чудеса і бути посередниками та заступниками людей перед Богом. Ознакою К. с. є наявність відповідних свят, обрядів, молитов, церковних служб і літургій, а також існування релігійних і позарелігійних організацій, які у своїй діяльності пропагують ідеї та спосіб життя святих. К. с. особливо розвинений у православ'ї, католицизмі, ісламі, буддизмі, іудаїзмі.

РИТУАЛ (від лат. *ritualis* – обрядовий) – сукупність і порядок обрядових дій, церемоній релігійного культу, що передбачають безумовне виконання твердих правил їх здійснення. Р., виступаючи зовнішнім проявом релігійного акту (богослужіння, весілля та ін.), нібито дає можливість вступити в контакт з духами, богами і т. п. Р. має магічне значення, притаманний і усім релігійним культурам. 2) Церемонія, церемоніал.

СЕКУЛЯРИЗАЦІЯ (від лат. *saecularis* – мирський, світський) – процес звільнення від релігійного, сакрального. Стосується різних сфер суспільних відносин і особистого життя, свідомості, діяльності і поведінки людини. У добу середньовіччя процес С. стримувався панівним становищем церкви у суспільному житті. Розгортається в епоху Відродження, в період Реформації. В сучасну епоху соціального і науково-технічного прогресу С. пов'язується зі зменшенням впливу релігії на духовність і суспільні відносини. Процеси С., як і *сакралізації*, за сутністю своєю є суто природними, тісно пов'язаними з проблемою прав людини й не можуть бути волюнтаристськи, силоміць впроваджені в суспільне чи особисте життя людини.

ТРИПІЛЬСЬКА КУЛЬТУРА – археологічна культура бронзової доби; існувала у IV–III тис. до н. е. Назву отримала від першого поселення, відкритого і дослідженого В. Хвойкою у 1890 р. біля села Трипільля на Київщині. Трипільські племена у IV–II тис. до н. е. заселяли більшу частину території правобережної України, Молдови, Східної Румунії. Вони досконало розвинули техніку житлового будівництва. Високого рівня досягло керамічне виробництво. Значне місце в становленні і розвитку духовної культури трипільського населення займало мистецтво. Воно виконувало роль емоційно-образного утвердження релігійних уявлень. Характерною особливістю його був нерозривний зв'язок матеріально-утилітарної (практичної) та художньо-естетичної функції. Т. к. вважається вершиною розвитку неолітичних землеробських суспільств.

СЕМІНАР № 4.**Тема: Культура Київської Русі та Галицько-Волинського князівства.****Середньовічна культура Західної Європи.
(2 години)****План**

1. Соціально-економічні, історичні та культурні передумови формування культури Київської Русі:
 - а) давньослов'янська міфологія;
 - б) фольклор давніх русичів;
 - в) ріст міст, ремісництва, торгівлі;
 - д) християнство та його вплив на культуру Київської Русі.
2. Писемність, освіта, література, літописання.
3. Художня культура:
 - а) архітектура та монументальне мистецтво;
 - б) іконописання;
 - в) декоративно-ужиткове мистецтво.
4. Культура Галицько-Волинської Русі.
5. Культура Європи періоду Середньовіччя. Історичні обставини. Релігія і церква. Розвиток освіти. Архітектура, образотворче мистецтво. Наукові знання.

Методичні рекомендації з підготовки до семінарського заняття

При розгляді **першого** питання звертаємо увагу на:

- суспільно-політичні та економічні передумови формування давньоукраїнської культури;
- основні складники культури Київської Русі: міфологія, фольклор, писемність, будівельна справа, архітектура, декоративно-ужиткове мистецтво, музика;
- народні «байки» (казки), поетичні перекази («Про євшан-зілля», «Про Галчину могилу»); лицарська поезія; загадки; метафоричне багатство фольклору русичів;
- вірування, свята, обряди, сакральне мистецтво слов'ян;
- анімізм як головна риса міфологічного бачення світу. Давньоруські божества Даждьбог, Хорос, Перун, Стрибог, Сімаргл, Мокош, Лада, Купала, Коляда та ін.;
- хрещення Русі (988 р.) та організація церкви;
- церкви та монастирі як осередки культурного життя.

У **другому** питанні розглядаємо:

- писемність Київської Русі у дохристиянській період;

- виникнення перших шкіл та книгозбірень;
- розвиток літератури: перекладної та оригінальної, агіографічної, релігійної, художньо-поетичної;
- мистецтво рукописної книги, книжкова мініатюра;
- літописи, житійна література; пам'ятки давньоруської літератури «Слово про Закон і Благодать» Іларіона, Остромирово «Євангеліє», «Ізборник Святослава», «Юрійівське Євангеліє», «Повість минутих років», «Слово о полку Ігоревім».

У **третьому** питанні характеризуємо мистецькі здобутки Київської Русі:

- становлення нового архітектурного стилю як синтезу місцевих архітектурних традицій з елементами візантійського, романського та готичного стилів;
- мистецтво фрески та мозаїки;
- особливості давньоукраїнського іконопису, його видатні пам'ятки.

При розгляді **четвертого** питання слід звернути увагу на такі моменти:

- історичні та соціально-політичні причини піднесення Галицько-Волинського князівства;
- спадкоємність культурних традицій Київської Русі та Галицько-Волинського князівства;
- значення західно-європейських впливів у формуванні своєрідності культури Галицько-Волинської держави;
- містобудування та архітектура, історичні відомості про будівництво міст Галича, Холма, Перемишля, Володимира-Волинського, Луцька та ін.;
- культуру княжого Львова, найдавніші пам'ятки архітектури: церкви св. Миколая, св. Параскеви П'ятниці, костел Івана Хрестителя та ін.
- Галицько-Волинський літопис як культурно-історичне джерело;
- значення давньоруської культурної спадщини у світовій та європейській культурі.

П'яте питання присвячуємо розгляду проблем:

- історичні обставини періоду Середньовіччя;
- культура Європи періоду Середньовіччя;
- релігія і церква;
- розвиток освіти, створення університетів в Європі;
- наукові знання;
- архітектура, образотворче мистецтво.

Питання та проблеми для обговорення

1. Як і за яких умов створили древні русичі власну писемність?
2. Які жанри розвивались у літературі Київської Русі?
3. Коли на Русі з'явилася своя оригінальна література?
4. За яких умов розвивалась освіта в добу Київської Русі?
5. До якого архітектурного стилю належать будівлі княжого Києва?
6. Які архітектурні пам'ятки княжої доби Ви знаєте?
7. Назвіть славетні мозаїки та фрески давньоруських храмів.
8. Які види декоративного мистецтва були найбільш розвинені в княжу добу?
9. Які окремі архітектурні школи існували у княжу добу?
10. Що таке ікона? Назвіть шедеври давньоукраїнського іконопису XII–XIV ст.
11. Що таке літописи? Назвіть найбільш відомі літописні пам'ятки княжої доби.

Тематика творчих робіт студентів

1. Язичницька міфологія давніх слов'ян.
2. Правова і політична культура Київської Русі.
3. Візантійські впливи в давньоукраїнській культурі.
4. Архітектурні ансамблі княжого Києва.
5. Мистецтво рукописної книги в Київській Русі.
6. Культурна самобутність Галицько-Волинської Русі.
7. Давньоукраїнський іконопис.
8. Культура княжого Львова.
9. Галичина та Волинь у народних легендах та переказах.
10. Готичний та романський стилі в архітектурі та скульптурі Середньовіччя.

Список рекомендованої літератури

1. Антонович В. Українська культура. – К., 1993.
2. Асєєв В. Джерела: мистецтво Київської Русі. – К., 1980.
3. Асєєв В. Стилi в архітектурі України. – К., 1989.
4. Васянович Г. П. Педагогічний пантеон: Науково-поетичне видання. – Львів: «Норма», 2016. – 328 с.
5. Історія української культури. Під ред. І. Крип'якевича. – К., 1992.
6. Київська Русь: культура, традиції. – К., 1962.
7. Крип'якевич І. Історичні проходи по Львову. – К., 1989.
8. Культура українського народу. – К., 1993.
9. Подольська Є. А., Лихвар В. Д., Іванова К. А. Культурологія: Навч. посібн. – К.: Центр навчальної літератури, 2003.

**Словник основних понять теми «Культура Київської Русі та
Галицько-Волинського князівства. Середньовічна культура
Західної Європи»**

АВТОХТОННИЙ (від грецьк. autos – сам, chtones – земля) – належний за походженням до даної території, місцевий.

АГІОГРАФІЧНА ЛІТЕРАТУРА – література, що описує життя святих.

АНІМІЗМ (від лат. anima – дух) – релігійні уявлення про духів і душу.

АПОЛОГЕТИКА – збірна назва для ранньохристиянських письменників.

II–III ст., захисників християнства, які заклали основи християнської філософії.

БАРЕЛЬЄФ – скульптурне зображення на площині, яке виступає зі стіни менше, ніж наполовину.

ВЕЛИКА ПАТРІАРХАЛЬНА СІМ'Я – сімейна громада, що складається з кількох поколінь.

ВИШЕНСЬКИЙ Іван (між 1545 і 1550 – після 1620) – український чернець-аскет Афонського монастиря (Греція), родом з м. Судова Вишня на Львівщині (звідси прізвище), письменник-полеміст, «одна з найінтересніших постатей ... нашої культурної історії» (М. Грушевський). Освіту отримав в Острозькій академії. В 70-х рр. (за ін. даними – в 90-х) XVII ст. переселився на Афон (Св. Гору). Виразник православного консерватизму. Саме на цьому шляху вбачав вихід з релігійної та національної кризи, у якій опинилася Україна. В 1604 р. повернувся в Україну, побував у Львові, Острозі, Уневському і Манявському монастирях. Ідейні позиції В., його ідеалізація давньохристиянського традиціоналізму, неприйняття світської науки, філософії не знайшли розуміння в Острозькому гуртку, серед членів братства. У 1606 р. повернувся на Афон, де й помер. Автор багатьох релігійно-полемічних творів, спрямованих на відродження чистоти православної церкви, проти католицизму та Берестейської унії 1596 р. Його праці: «Послання к утікшим от православное віри єпископам», «Послання до всіх в людской землі живущих», «Облічення діавола-миродержца».

ГЕНЕТИЧНИЙ (від грецьк. genesis – походження, джерело) – пов'язаний спільним походженням.

ГОСПОДАРСЬКО-КУЛЬТУРНІ ТИПИ – історико-типологічні спільності, що характеризуються традиційними комплексами

господарства і культури, серед народів, які живуть у подібних природних і соціально-економічних умовах.

ГРОМАДА – об'єднання людей, пов'язаних спільними інтересами, напр.: сімейна, сільська, земляцька, релігійна тощо.

ДРОГОБИЧ Юрій (псевдонім Ю. Котермака, сина Доната, 1450–1494) – український вчений, астроном, астролог; родом з Дрогобича. Перший український доктор медицини і філософії, професор Болонського і Краківського університетів. У 1481–1482 рр. був обраний ректором Болонського університету. Перший український автор друкованої книги «Прогностична оцінка поточного 1483 року», надрукованої латинською мовою у Римі 1483 року.

ЗАПРОВАДЖЕННЯ християнства на Русі – прийняття християнства наприкінці X ст. як державної релігії в Київській Русі, відоме також під назвою «хрещення Русі». Як свідчить історична наука, цей процес розпочався задовго до правління київського князя Володимира Святославовича і тривав багато десятиліть після нього. Серед панівних верств християнство поширилося вже в середині IX ст. У 988–989 рр., коли за Володимира проводилося масове хрещення в Києві та Новгороді, воно набуло статусу державної релігії, але його запровадження відбувалося й далі. Запровадження християнства на Русі було зумовлене потребами феодального ладу: сформоване родоплемінним суспільством язичництво вже не відповідало соціальним і духовним запитам нового часу; князівсько-боярська верхівка вбачала в новій релігії, яка проповідувала ідеї богоданості держави, законопослушання, християнської духовності тощо, засіб зміцнення своєї влади, централізації давньоруської держави, зміцнення її міжнародного становища. Той факт, що Володимир віддав перевагу православ'ю, пояснюється низкою обставин: наявністю давніх торговельних та інших зв'язків між Київською Руссю і Візантією, укоріненим у ньому принципом підлеглості церкви державній владі («принцип візантізму»), можливістю використання у даній конфесії слов'янської мови під час богослужіння. Запровадження християнства на Русі наштовхнулося на опір прихильників «віри батьків» – язичництва, але в цілому було прогресивним актом, оскільки воно допомагало встановленню історично-прогресивних феодальних суспільних відносин, сприяло широкому проникненню на Русь досягнень

візантійської культури, налагодженню і розвитку зовнішньополітичних зв'язків Київської держави з державами Європи.

ЗВИЧАЙ – усталений спосіб людської діяльності, який передається від покоління до покоління.

ЕПОС – оповідання, епічна поезія (література).

ЕТНОС (грецьк. народ, плем'я) – народ, стійка спільність людей, яка історично склалася на певній території, має відносно стабільні особливості культури (включаючи мову) і психіки; а також етнічну самосвідомість.

ІСІХАЗМ – містична течія візантійської філософії етико-аскетичного характеру, яка проповідувала єднання з Богом через зосереджену молитву, що межувала з екстазом.

КЕМБРИДЖСЬКИЙ університет – заснований 1209 р. в Англії внаслідок міграції керівників і студентів з Оксфордського університету; один з найстаріших і найвідоміших університетів світу.

КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ – перша вища школа в Україні. Заснована 1632 р.

КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКА ЛАВРА – символ духовності українського народу, його святості, смиренномудрості. Цей православний монастир заснований у 1051 р. монахами Антонієм і Феодосієм у печерах поблизу Києва, звідси й походить сама назва. В XI ст. Києво-Печерська Лавра була найбільшим у Давній Русі центром, що поширював християнство. У XII ст. монастир отримав статус «лаври» – найвпливовішого православного чоловічого монастиря. Києво-Печерська Лавра була центром літописання, тут працювали відомі літописці: Нестор, Никон, Сильвестр, котрі займалися перекладами на церковнослов'янську мову та переписували твори зарубіжних авторів. Саме тут було створено «Повість минулих літ», «Києво-Печерський патерик» та інші твори. Києво-Печерська Лавра виступає осередком образу святості. Найвищим її покликанням вважалося те, до чого й був спрямований образ святості – об'єднати людей у пориванні поза межі наявного світу, до світу більш досконалого як вищої цінності й мети людського життя. Печерська Лавра мала завдання насаджувати і вирощувати насіння чистої, істинної, благодатної віри. Печерська Лавра – це не лише святий центр землі Руської, але й центр всенародного просвітництва. Яскравіше за все свідчать про

це слова преподобного Нестора: «Велика користь буває від вчення книжного... Книжки вказують і вчать нас шляху покаяння. Якщо пошукаєш мудрості в книжках, то одержиш велику користь для душі своєї». У XVI ст. Печерська Лавра очолює боротьбу українського народу за свою віру. Тут працюють З. Копистенський, П. Беринда, Л. Зизаній. Лавра заснувала осібний інститут проповідників, що понесли слово Боже в народ і стали за оборону православної віри. Була заснована тут і школа вищого типу, що у першій половині XVII ст. була перейменована у Києво-Могилянську Академію. З 1926 року територія Києво-Печерської Лаври оголошена історико-культурним заповідником. Пізніше частина приміщень Лаври знову повернута церкві.

КНИГОЗБІРНІ – місця зібрання книг, бібліотеки.

ЛІТОПИС – визначний історичний твір князівської Русі, писаний як хроніка (щорічні записи, аннали).

МАГІЯ (лат. *magia* – чаклунство) – обряди, покликані надприродним шляхом впливати на явища оточуючого середовища (викликання дощу, об'єктів полювання тощо).

МАЙОЛКА – вид кераміки, покритої поливою (глазурованою, керамічними емалями) і розмальованої.

МАТРІАРХАТ (від лат. *mater* – мати і грецьк. *arche* – влада) – домінуюче становище жінки у сім'ї та суспільстві.

НЕФ (НАВ) (від лат. *navis* – корабель) – одна із частин базилики, відокремлена від іншої колонами.

ОБРЯД – колективні символічні дії, здійснювані з нагоди найважливіших подій у житті людини, сім'ї, колективу.

ПАТРІАРХАЛЬНИЙ (від грецьк. *patriarches* – прабатько) – пов'язаний з старовиною, давніми традиціями і звичаями.

ПАТРИСТИКА (від лат. *pater* – батько) – вчення перших християнських теологів, т. зв. «отців церкви», які в II-III ст. заклали основи християнської догматики.

ПЛІНФА – рівна квадратна цегла у Візантії та Київській Русі.

РИТОРИКА (грец. *rytorika* – ораторське мистецтво) – наука красномовства. Виникла у Стародавній Греції. З кінця XVI ст. у братських школах в Україні Р. викладалася разом з поетикою (пітикою).

РИТУАЛ (лат. *ritualis*) – сукупність обрядів.

САКРАЛЬНЕ (від лат. *sacer* – священний) – наділене божою благодаттю. Такими є релігійна віра, таїнства, церква, особи,

введені у священницький сан, речі і дії, що відносяться до релігійного культу.

СХОЛАСТИКА (від лат. scholastica – вчений, школа) – середньовічна ідеалістична філософія, представники якої намагалися теоретично обґрунтувати релігійний світогляд.

ТЕОКРАТІЯ – форма державного правління, за якої політична влада в країні належить духовництву, наприклад, Ватикан.

ТЕОЛОГІЯ – те саме, що богослов'я, теоретичний виклад, тлумачення й виправдання певних релігійних поглядів.

ТРАДИЦІЇ (лат. traditio – передача) – в етнографії: процес позабіологічної передачі від покоління до покоління усталених культурно-побутових особливостей.

ФЕОДАЛІЗМ – суспільно-економічна формація, яка характеризується існуванням кріпосного права.

СЕМІНАР № 5.

Тема: Гуманістичний зміст культури епохи Відродження.

(2 години)

План

1. Ренесанс у європейській культурі:
 - а) гуманістичний характер ренесансної культури;
 - б) італійський Ренесанс та його визначні представники;
 - в) особливості Північного Ренесансу; реформація.
2. Своєрідність формування Ренесансу в Україні. Передвідродження.
3. Провідні центри української ренесансної культури: Львів, Острог, Київ.
4. Ренесанс в українському образотворчому мистецтві.

Методичні рекомендації щодо підготовки до семінарського заняття

У першому питанні характеризуємо:

- передумови становлення Ренесансу, суттєві змін у суспільному житті провідних європейських країн;
- великі географічні та природничі відкриття, наукові здобутки, що вплинули на формування наукової картини світу, нового гуманістичного та антропоцентричного світогляду;
- особливості розвитку Ренесансу в Італії, його високі мистецькі здобутки видатних представників;
- специфічні риси культури Північного Ренесансу Німеччини, Нідерландів, Франції;

- Реформація, її ідейне спрямування, вплив на культуру;
- національна самобутність образотворчого мистецтва, значення мистецької спадщини видатних європейських митців – Рафаеля, Леонардо да Вінчі, Мікеланджело, Дюрера, Брейгеля, Босха, Ж.Фуке та ін.
- роль та значення Ренесансу у світовій та європейській культурі.
У **другому** питанні розкриваємо:
 - своєрідність та складність історичної ситуації в Україні періоду перебування її у складі Великого князівства Литовського та Речі Посполитої;
 - українське Передвідродження та його представники – Юрій Дрогобич, Павло Русин, Станіслав Оріховський;
 - складність релігійної ситуації, передумови та наслідки Берестейської унії (1596), творчість письменників-полемістів;
 - взаємозв'язок релігійного та культурно-освітнього руху;
 - церковні братства, їх роль у заснуванні шкіл, поширенні книгодрукування.

У **третьому** питанні виокремлюємо провідні центри української ренесансної культури та аналізуємо:

- діяльність Львівського Ставропігійського (Успенського) братства, заснованої ним школи та друкарні;
- літературно-видавничу діяльність Острозького культурно-освітнього осередку, роль Острозької слов'яно-греко-латинської колегії у становленні вищої освіти, доробок її визначних діячів – Д. Наливайка, Г. Смотрицького, В. Суразького та ін;
- відродження освітнього та духовного життя в Києві, заснування Київського Богоявленського братства та школи (1615), друкарні Києво-Печерської лаври (1617), Києво-Могилянської колегії (1632),
- значення реформаторської діяльності митрополита Петра Могили у церковній та освітній сферах.

У **четвертому** питанні характеризуємо мистецькі здобутки українського Ренесансу, де виокремлюємо:

- специфіку впровадження нових ренесансних форм в кожному з окремих видів мистецтва, поєднання західноєвропейських впливів з національними традиціями;
- найвидатніші досягнення в оборонній, культовій та житловій архітектурі;

- розквіт орнаментальної пластики, скульптурного різьблення, епітафійного портрета;
- розвиток реалістичної та світської тенденцій в іконописі, формування портретного жанру, історичного та побутового живопису;
- становлення гравюри, мистецтво друкованої книги;
- значення творчих здобутків українських ренесансних митців, архітекторів, художників, скульпторів, їх внесок у загальноєвропейську культурну спадщину.

Питання та проблеми для обговорення

1. Назвіть провідні ідеї, характерні риси культури Ренесансу.
2. Що означає поняття «гуманізм»? Назвіть імена видатних європейських гуманістів.
3. Кого Ви знаєте з відомих архітекторів, скульпторів, художників італійського Ренесансу?
4. Чим зумовлена своєрідність розвитку Ренесансу в Україні?
5. Розкрийте зміст актуального для українського Ренесансу гасла «за церкву та націю руську!».
6. Простежте взаємозв'язок релігійного та культурно-освітнього руху в Україні доби Ренесансу.
7. Що таке полемічна література? Назвіть відомі твори українських письменників-полемістів.
8. Що Ви знаєте про Острозьку та Києво-Могилянську колегії?
9. Назвіть видатні пам'ятки ренесансної архітектури у Львові.
10. Кого Ви знаєте з відомих українських художників, архітекторів та скульпторів доби Ренесансу?
11. Що Ви знаєте про українські стародруки?

Тематика творчих робіт студентів

1. Видатні митці італійського Ренесансу.
2. Реформація та Північний Ренесанс.
3. Західноєвропейська гуманістична література XIV–XVI століття.
4. Становлення книгодрукування в Україні. Мистецтво друкованої книги.
5. Українська гуманістична література. Письменники-полемісти.
6. Острозька та Києво-Могилянська колегії.
7. Ренесанс в українській архітектурі XVI – першої пол. XVII ст.
8. Ренесансні зміни в українському малярстві XVI–XVII ст.
9. Культурно-освітня діяльність братств. Львівське Ставропігійське братство.
10. Українські думи та історичні пісні XV–XVI ст.

Список рекомендованої літератури

1. Антонович Д. Українська культура. – К., 1993.
2. Васянович Г. П. Педагогічний пантеон: науково-поетичне видання. – Львів: «Норма», 2016. – 328 с.
3. Ісаєвич Я. Братства та їх роль у розвитку української культури XVI – XVII ст. – К., 1964.
4. Історія світової культури. Культурні регіони. – К., 1997.
5. Історія української культури. Під ред. І.Крип'якевича. – Л., 1992.
6. Культура епохи Возродження. – Л., 1986.
7. Курс лекцій з української та зарубіжної культури. Під ред. Цубова. – Львів, 1997.
8. Лекції з історії світової та вітчизняної культури. – К., 1995.
9. Маккай Л. Мир Ренессанса. – Будапешт, 1980.
10. Овсійчук В.А. Українське мистецтво др. пол. XVI – пер. пол. XVII ст. – К., 1985.
11. Полікарпов В. Лекції з історії світової культури. – Харків, 1990.
12. Семчишин М. Тисяча років української культури. – К., 1992.
13. Теорія та історія світової та вітчизняної культури. – К., 1993.
14. Українські гуманісти епохи Відродження. У 2-х т. – К., 1995.
15. Філософія Відродження на Україні. – К., 1990.

Словник основних понять теми «Гуманістичний зміст культури епохи Відродження»

АПСИДА – східна частина храму, де міститься вівтар. Апсида має форму напівкруглого, прямокутного чи багатокутного виступу будівлі, перекритого півкуполом.

АРКАДА (фр. *arcade* - низка арок) – ряд арок, що спираються на стовпи чи колони. Аркада-галерея – галерея з арок.

ВІВТАР (лат. *altaria* - високий жертвник) – символ неба, місце особливого перебування бога. Вівтар міститься у східній частині храму – апсиді.

ВІДРОДЖЕННЯ, РЕНЕСАНС (франц. *Renaissance*, італ. *Renascimento*) – епоха в історії культури країн Західної і Центральної Європи, а також деяких країн Східної Європи (в Італії – XIV–XVI ст., в ін. країнах – кін. XV–XVI ст.). Розрізняють раннє В. (XV ст.), високе В. (кін. XV – 1-ша чверть XVI ст.), пізнє В. (2-га – 3-тя чверті XVI ст.). Термін В. запровадив італієць Дж. Вазарі в XVII ст. на означення зв'язку з античною мистецькою спадщиною. Стверджувався новий світогляд – гуманізм, ідеал розкріпаченої творчої особистості. Ренесанс як соціальний та ідейний рух XIV–XVI ст. в європейських країнах був спрямований проти

християнсько-схоластичної культури середньовіччя і став перехідним щаблем від середньовічної культури до культури Нового часу. Відмінними рисами культури В., антифеодаодальної в своїй основі, є її світський характер, гуманістичний світогляд, відродження античної культурної спадщини. Із руйнуванням старих феодально-релігійних уявлень і створенням нової системи цінностей, що відповідала буржуазній епосі, яка зароджувалася, був пов'язаний антропоцентризм В. Центром світу проголошували людину, яку вважали частиною природи, найдосконалішим її витвором. На противагу феодально-церковному аскетизмові, проповіді пасивності, нова, гуманістична етика звеличувала людську діяльність. Італійські майстри Донателло, Мазаччо, П. делла Франческа, А. Мантенья, Леонардо да Вінчі, Рафаель, Мікеланджело, Тиціан, П. Веронезе, Я. Тінторетто, голландські Ян ван Ейк, П. Брейгель Старший, німецькі А. Дюрер та ін. послідовно оволодівали методами художнього відображення дійсності – відтворення об'єму, простору, світла, людської фігури й реального середовища – інтер'єра, пейзажу. В літературі представниками В. були Ф. Петрарка, Дж. Боккаччо, Л. Ариосто, Т. Тассо та ін. Епоха В. характеризувалась значним розвитком архітектури, театрального мистецтва й музики. Філософія в той період перестала бути служницею богослов'я, переосмислювалася по-новому антична філософська спадщина. Особливо популярними стали ідеї пантеїзму і неоплатонізму.

ГАЛЕРЕЯ – критий простір, довжина якого значно більша за ширину, може бути відкрита чи закрита, застелена.

ГУМАНІЗМ – (лат. *humanus* - людський, людяний) – система ідей та поглядів на людину як найвищу цінність. Гуманізм як інтелектуальна течія сформувався у західноєвропейській культурі доби Ренесансу.

ЕПІТАФІЯ – скульптурний чи живописний твір меморіального призначення, що містить портретне зображення померлого.

ІКОНОСТАС – стійка з іконами, що відокремлює вівтар від решти простору храму (однорядний чи багаторядний).

КАПЛИЦЯ – невелика споруда для відправ і молитов, а також меморіального призначення (мавзолей, усипальниця).

ПОРТАЛ (*італ. portale* – вхід, брама) – архітектурно оформлений вхід до споруди.

РАЦІОНАЛІЗМ (лат. *ratio* – розум) – філософський напрям, що протиставляє містиці, теології, ірраціоналізмові переконання у

здатності людського розуму пізнавати закони буття. Раціоналізм вважає розум єдиним джерелом і критерієм пізнання.

РЕНЕСАНС (фр. *renaissance* – відродження) – назва художнього стилю, що прийшов на зміну готиці, а також назва цілої епохи у розвитку культури Європи в добу переходу від Середньовіччя до Нового часу.

РЕФОРМАЦІЯ (лат. *reformatio* – виправлення, перетворення) – широкий релігійний та ідеологічний рух в країнах Західної та Центральної Європи, спрямований на здійснення релігійних перетворень у дусі протестантизму.

СТУДЕНТ (від лат. *studeo, studere* – ретельно займатися) – той, хто ретельно вчиться, здобуває знання.

УТОПІЯ (від грец. заперечної частки *ou* і *topos* – місце, буквально «країна, якої немає», тобто – неіснуюче місце) – 1) Назва фантастичного острова з однойменного твору англійського мислителя Т. Мора, де нібито було створено ідеальний суспільний лад. Термін «У.» був поширений на всі науково не обґрунтовані проекти вірцевого суспільного устрою. 2) Вчення про ідеальний суспільний лад, яке не враховує об'єктивних законів суспільного розвитку. 3) Літературний твір, в якому зображується ідеальний суспільний лад. 4) Вигадка, химера, фантазія, нездійсненна мрія.

ФАСАД (лат. *face* – обличчя, лице) – зовнішній, лицевий бік будівлі.

ФРОНТОН (фр. *fronton* – передня частина) – передня верхня частина фасаду споруди, портика, колонади.

СЕМІНАР № 6.

Тема: Особистість у світі культури. Культура України ХІХ ст.

(2 години)

План

1. Проблема сутності людини і змісту людського буття.
2. Доба культурно-національного відродження ХІХ ст.
 - а) Вплив Кирило-Мефодіївського братства на культурно-національне відродження.
 - б) Значення творчої спадщина Т. Шевченка для розвитку української культури.
3. Дворянство та демократична інтелігенція в боротьбі за національне відродження; особливості національно-культурного відродження в Галичині:
 - а) Діяльність «Руської трійці»;
 - б) Роль товариства «Просвіта».

4. Народницький рух; розвиток українського театру, образотворчого мистецтва.

Творчість І. Франка, Лесі Українки.

Методичні рекомендації щодо підготовки до семінарського заняття

Перше питання розглядаємо за таким планом:

- проблема сутності людини і змісту людського буття;
- мистецтво як засіб творення особистості;
- вплив субкультури на саморозвиток духовності;
- моделі соціокультурної природи людини.
- культура і природа;
- теорії культурних змін;
- еволюціоністська парадигма культурного розвитку.

У другому питанні з'ясовуємо:

- особливості розвитку культури України в умовах перебування її у складі Російської імперії, негативні наслідки політики лінгвоциду;
- творчі здобутки українських митців на ниві російської культури та інтелектуальні втрати українського народу через відплив численної верстви інтелігенції;
- заборона будівництва в національному стилі, впровадження класичних форм в архітектурі та образотворчому мистецтві України; Львівський класицизм;
- класицизм в українській музиці – М. Березовський, Д. Бортнянський, Л. Ведель; Глухівська співоча школа.

У третьому питанні розглядаємо:

- дворянство та демократична інтелігенція в боротьбі за національне відродження;
- школа, освіта, перші університети: Львівський (1661 р.), Харківський (1805 р.), Київський (1934), ліцеї у Ніжині, Кременці, Одесі;
- становлення української літературної мови (І. Котляревський, П. Гулак-Артемівський, Г. Квітка-Основ'яненко, Є. Гребінка);
- розвиток драматургії, кріпацькі театри, перші професійні театри;
- особливості українського романтизму, його вплив на процеси національно-культурного відродження України пер. пол. ХІХ ст.;
- діяльність Харківського університету (1805 р.), розвиток наукової етнографії, мовознавства, науки, видавнича діяльність;
- відродження національно-культурного руху в Галичині в 30–40-х рр. ХІХ ст. «Руська Трійця»;

- київський романтизм, творчі пошуки Київського університету (1834р.);
- значення діяльності Кирило-Мефодіївського товариства, його провідні діячі – М. Костомаров, П. Куліш, Т. Шевченко та ін.
- творча спадщина Т. Шевченка як основоположника методу критичного реалізму в українській літературі та образотворчому мистецтві, його місце та роль у розвитку національної культури подальшої доби;
- мистецький доробок послідовників Т. Шевченка в літературі та образотворчому мистецтві України: П. Куліш, М. Вовчок, І. Нечуй-Левицький; П. Мирний; художники-передвижники К. Трутовський, М. Симоненко.

Четверте питання розглядаємо згідно такого плану:

- народницький рух; «Хлопомани», українські Громади, їх видавнича діяльність в 60–70-х рр. ХІХ ст.;
- творчий внесок у розвиток національної культури В. Антоновича, М. Драгоманова, П. Чубинського, П. Житецького та ін.;
- становлення національного професійного театру та музики, творчість видатних драматургів та акторів І. Карпенко-Карого, М. Кропивницького, М. Садовського, М. Заньковецької, композиторів С. Гулака-Артемівського М. Лисенка, М. Вербицького та ін.;
- активізація культурного життя в Західній Україні у 50–80-х рр. ХІХ ст., утворення Головної Руської Ради та її вимоги національно-культурної автономії, Галицько-руська матиця, з'їзд діячів української культури, преса та журналістика;
- діяльність товариства «Просвіта» (1868), Товариства ім. Т. Шевченка (1873), розвиток науки, літератури, мистецтва.
- особливості творчої спадщини Лесі Українки;
- І. Франко – видатний український філософ, науковець, письменник, економіст.

Питання та проблеми для обговорення

1. У чому виявився колоніальний характер розвитку української культури в умовах перебування України у складі Російської та Австро-Угорської імперій?
2. Як проявився стиль класицизму в архітектурі та образотворчому мистецтві України?
3. Яку роль відіграв романтизм у національно-культурному відродженні України пер. пол. ХІХ ст.?

4. Сутність політичної та культурно-освітньої програми Кирило-Мефодіївського товариства?
5. Хто є засновником методу критичного реалізму в українській культурі?
6. Назвіть основні напрями діяльності громадських організацій 50-80-х рр. XIX ст.?
7. Коли в Україні виникають професійні національні театри? На драматургії яких письменників вони базувалися?
8. Що Ви знаєте про розвиток української класичної музики XIX ст.?
9. Охарактеризуйте національно-культурний рух у Західній Україні другої пол. XIX ст.

Тематика творчих робіт студентів

1. Духовне життя в Україні XIX століття.
2. Культурницька діяльність «Просвіти».
3. Формування української літературної мови у XIX столітті.
4. Значення творчості Т.Шевченка у національній та світовій культурі.
5. «Руська Трійця»: літературна та просвітницька діяльність.
6. Історія створення національного гімну «Ще не вмерла Україна».
7. Доброчинство в Україні.

Список рекомендованої літератури

1. Васянович Г. П. Ноологія особистості: навчальний посібник для студентів і викладачів гуманітарних дисциплін, зокрема вчителів християнської етики. – Львів: «Сполом», 2012. – 224 с.
2. Васянович Г. П. Філософія: навчальний посібник / Г. Васянович. Вибрані твори у 7 т. Т. 1. – Львів: «Сполом», 2015. – 345 с.
3. Гіптерс З. В. Культурологія. Словник-довідник. – К.: УБС НБУ, 2008.
4. Історія світової культури. – К., 1994.
5. Історія світової культури. Культурні регіони. – К., 1997.
6. Лекції з історії світової та вітчизняної культури. – К., 1994.
7. Культура народів Центральної и Юго-Восточной Европы XVIII–XIX вв. – М., 1990.
8. Курс лекцій з української та зарубіжної культури. За ред. Л.В.Цубова. В 2-х частинах. – Львів: ДУ «Л.П.», 1997.
9. Культура українського народу. – К., 1994.
10. Крип'якевич І. Історія української культури. – К., 1991.
11. Семчишин М. Тисяча років української культури. – К., 1992.

12. Українська та зарубіжна культура: Навч. посіб. / М. М. Закович, І. А. Зязюн, О. М. Семашко та ін.: За ред. М. М. Заковича. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2002.
13. Шевченко Т. Біографія. – К., 1984.
14. Чижевський Д. Історія української літератури. – Тернопіль, 1994.

**Словник основних понять теми «Особистість у світі культури.
Культура України ХІХ ст.»**

АМПІР – стиль у західноєвропейському мистецтві початку ХІХ ст., варіація пізнього класицизму.

БІДЕРМАЙЄР – пізня форма романтики в західноєвропейській культурі, яку часто визначають як «міщанську», її характерними рисами є ідилічний характер, стриманість, песимізм та прагнення спокійної, м'якої краси на відміну від революційності раннього романтизму.

ГРАВЮРА – це зображення на дереві або металі, яке потім відбивається на папері.

ГРОМАДИ – українські культурно - просвітницькі організації 60-80-х рр. ХІХ ст., які своє основне завдання вбачали у поширенні освіти серед простого народу.

ПРОЇ-КОМІЧНА ПОЕМА («Енеїда» І.Котляревського та ін.) – літературний жанр, що є пародійною переробкою, заснований на комічній невідповідності змісту і стилю, витoki якого сягають давньої народно-сміхової культури. Була спрямована проти раціоналістичних засад класицизму, на утвердження літературних форм народного походження.

КЛАСИЦИЗМ – напрям у мистецтві, для якого характерні раціоналізм, нормативність творчості, тяжіння до завершених гармонійних форм, до монументальності, ясності і простоти стилю, до урівноваженої композиції, схематизації та ідеалізації.

КРИТИЧНИЙ РЕАЛІЗМ – це «мистецтво для суспільства». Представники цього методу керувалися програмою морального впливу на людину, виступали проти важкого політичного гніту, зображали драматичні моменти життя бідноти, апелювали до моралі, почуття справедливості панівного стану.

ЛЕСЯ УКРАЇНКА (псевдо Лариси Петрівни Косач) (1871–1913) – видатна українська письменниця, громадсько-культурна діячка, перекладач; дочка Олени Пчілки, племінниця М. Драгоманова, дружина К. Квітки. Наприкінці ХІХ ст. пов'язана із соціал-демократичним рухом, на початку ХХ ст. прийшла до ідеї

самостійництва, усвідомлення України в контексті європейської культури; найвищий вияв таланту Л. У. в драматургії, співзвучній творчості Г. Гауптмана, Г. Ібсена, філософії Ф. Ніцше. Автор збірок поезій «На крилах пісень», «Думи і мрії», «Відгуки», драм «Блакитна троянда», «Бояриня», «Кассандра», «У пущі», «Лісова пісня», драматичних поем, повістей і оповідань «Над морем», «Помилка».

ЛІТОГРАФІЯ – різновид гравюри, коли для виготовлення друкарської форми використовується вапняк, листи цинку або алюмінію.

ОФОРТ – різновид гравюри, коли заглиблені елементи зображення досягаються шляхом травлення металу кислотами. Досягається досконалий світло-тіньовий ефект.

«ПРОСВІТА» – культурно-просвітницьке товариство народовського спрямування, створено 1868 р. у Львові. Осередки поширилися по всій Галичині та поза її межами (Київ, Одеса, Чернігів, Далекий Схід, Кубань, українська діаспора). Перший голова «Просвіти» у Львові – А. Вахнянин. Співпрацювали з «Просвітою» Б. Грінченко, Леся Українка, М. Коцюбинський, М. Аркас. Напрями діяльності «Просвіти» – розв'язання суспільно-культурних і соціальних проблем, ліквідація неписьменності, будівництво Народних домів, читалень, загальноосвітніх та ремісничих шкіл; книговидавництво та книгорозповсюдження; створення і підтримка товариств і організацій: НТШ, Сільський господар, Маслосоюз, Союз українок, Рідна школа; вплив на розвиток політичного руху, виникнення Січового Стрілецтва, ОУН та УПА; ліквідована більшовицьким режимом 1939 р., активні діячі репресовані; відновлена 1988 р. як Товариство української мови ім. Т. Шевченка «Просвіта» у Львові.

РАЦІОНАЛІЗМ – вчення у теорії пізнання, згідно якого пізнання світу не може здійснюватися за допомогою досвіду чи його узагальнення, а тільки може бути почерпнуте із самого розуму.

РЕАЛІЗМ (від пізньолат., *realis* – істотний, дійсний) – творчий принцип, на основі якого характери і обставини в художніх творах пояснюються з соціально-історичної точки зору, під впливом типізації фактів дійсності, тобто відповідно до первинної реальності.

РОМАНТИЗМ – ідейний і художній напрямок кінця XVIII – поч. XIX ст., що охопив усі види мистецтва і науку, надавши їм

національно-патріотичного забарвлення. Характеризувався проникненням фольклорних явищ у професійне мистецтво, зверненням до національних традицій та історії.

РУСЬКА БЕСІДА – 1) Культурно-освітні товариства у Галичині в 1861–1939 рр. Перша Р. б. заснована у Львові Ю. Лаврівським, згодом у Перемишлі, Станіславі, Тернополі та інших містах. Утримували клуби, театральні групи, читальні зали, бібліотеки. З 1913 р. змінюють назву на Українська бесіда; сприяли піднесенню рівня освіти, культури, формуванню національної свідомості. У 1920–1930 рр. були переслідувані польською владою. 2) Перше українське культурно-освітнє товариство на Буковині (1869–1940 рр.), засноване єпископом Е. Гакманом у Чернівцях. У 1890-х рр. Відкривало філії й читальні по містах і селах Буковини. У 1875 р. співорганізатор кафедри української мови і літератури у Чернівецькому університеті; ініціатор видання газети «Буковина», щомісячних книжок («Бібліотека для молоді, селян і міщанства»), часописів «Ластівка», «Читальня», «Буковинський Православний Календар», «Українська Ластівка» та ін. Активні діячі Р. б. – Ю. Федькович, С. і Г. Воробкевичі, Н. Кобринська, О. Попович, О. Маковей та інші. У 1918 р. під час румунської окупації Буковини всі філії й сільські читальні закрито; у 1922–1940 рр. діяли лише у Чернівцях. Після захоплення буковинських земель радянськими військами діяльність повністю заборонена.

РУСЬКА ТРІЙЦЯ – громадсько-культурне угруповання у Львові, організоване 1834 р. студентами-семінаристами М. Шашкевичем, І. Вагилевичем, Я. Головацьким; напрям діяльності визначався ідеями романтизму; мета: сприяти піднесенню освітнього рівня та пробудженню національної свідомості галичан, входження українського народу в коло культурних націй Європи; результатом етнографічної діяльності стали народознавчі праці, цінні записи усної народної творчості; словники та граматики живої української мови; закладено основи нової національної літератури в Галичині. М. Шашкевич та І. Вагилевич вперше переклали українською мовою «Слово о полку Ігоревім»; національно-патріотичні мотиви відображені в альманахах «Син Русі», «Зоря» (заборонені цензурою); «Русалка Дністровая». Головні національні засади українського національного руху, викладені у статті Я. Головацького «Становище русинів у Галичині», 1848 р. покладені в основу діяльності Головної Руської Ради. Тісними були особисті

контакти й творча співпраця з українськими вченими Російської імперії, представниками національних рухів чехів, словаків, сербів, хорватів, росіян.

ТОБІЛЕВИЧІ – родина діячів українського театру: брати Іван Карпенко-Карий (1845–1907), Микола Садовський (1856–1933), Панас Саксаганський (1859–1940) та сестра Марія Садовська-Барлотті (1855–1891), дружина І. Карпенка-Карого Софія Тобілевич (1860–1953).

ФРАНКО Іван Якович (1856–1916) – український письменник, поет, учений, перекладач, громадсько-політичний діяч, видавець; доктор філософії Віденського університету; писав українською, польською, німецькою мовами; спершу послідовник соціал-демократії, разом із М. Драгомановим і М. Павликом заснував Радикальну партію, зазнав переслідувань, засуджений до тюремного ув'язнення у 1877, 1880, 1889 рр.; видавець журналів «Громадський друг», «Дзвін», «Молот», «Народ», «Жите і слово» (зокрема, широко друкував письменників із Східної України, де у той час українська мова була заборонена); співпрацював з польськими і німецькими часописами. Через ліві переконання не був допущений до викладання у Львівському університеті, до австрійського парламенту і галицького сейму, куди балотувався як селянський посол. На початку ХХ ст. переглянув своє ставлення до марксизму («Що таке поступ»), еволюціонував до національної демократії. Редактор видань НТШ, провідний співробітник Етнографічної секції. Творча спадщина Ф. поєднує кращі традиції української літератури з новітніми модерністськими течіями (натуралізм, соціологічний роман, елементи декадансу), охоплює поезію, прозу, драматургію, аналітичні дослідження в усіх галузях гуманітарних знань (економіка, соціологія, політологія), переклади з давніх та сучасних європейських мов, збірки поезії («Зів'яле листя», «Мій Ізмарагд», «Із днів журби»), повісті («Для домашнього вогнища», «Перехресні стежки» «Основи суспільності», «Захар Беркут»), драми («Украдене щастя»), твори для дітей («Коли ще звірі говорили», «Лис Микита»), літературознавчі статті.

ШЕВЧЕНКО Тарас Григорович (1814–1861) – видатний український поет, художник, громадсько-політичний діяч, засновник нової української літератури, творець сучасної української мови. Походив із кріпацької родини. В акції

визволення Ш. з кріпацтва брали участь відомі діячі російської культури В. Жуковський, М. Вієльгорський, В. Григорович. Навчався Ш. у Петербурзькій Академії Мистецтв у К. Брюллова ; 1860 р. Ш. був обраний членом Академії Мистецтв по класу гравюри. Як один з організаторів Кирило-Мефодіївського братства засуджений і засланий у солдати до Оренбурзького краю без права писати й малювати. Після заслання жив у Петербурзі без дозволу виїзду в Україну. Перша збірка поезій «Кобзар» вийшла 1840 р. у Петербурзі. Творчість Ш. глибоко національна, ґрунтується на фольклорі, літературі бароко, містить початки модерної української поезії та прози; тематика охоплює українську та світову історію, біблійні й біографічні мотиви; поетичні збірки («Кобзар», «Три літа»), поеми («Сон», «І мертвим, і живим...»), «Кавказ», «Єретик», «Марія»), повісті російською мовою («Художник», «Музикант», «Варнак»), драма «Назар Стодоля»; «Дневник» («Щоденник»). Велика малярська спадщина: автопортрети, портрети сучасників, офорти («Живописна Україна»), серія малюнків «Притча про блудного сина», акварелі. Творчість Ш. та його світоглядні ідеї мали величезний вплив на весь подальший розвиток української культури та витворення національного міфу.

СЕМІНАР № 7.

Тема: Мистецтво як естетичний феномен.

Художня культура України.

(2 години)

План

1. Мистецтво як естетичний феномен.
2. Основні напрями розвитку культури України в ХХ ст.
3. Українізація 20-х рр. Кінець курсу на відродження культури.
4. Розвиток літератури, мистецтва, науки та освіти
5. Роль «генерації шістдесятників».

Методичні рекомендації щодо підготовки до семінарського заняття

Перше питання розкриваємо згідно таких головних положень:

- естетичне освоєння світу в процесі художньої творчості як особливий вид людської діяльності;
- відображення дійсності у конкретно-чуттєвих образах відповідно до певних естетичних ідеалів;

- закономірності мистецтва;
- галузі художньої діяльності;
- види діяльності людини, об'єднані як художньо-образні форми відображення дійсності;
- спосіб виявлення творчого потенціалу особистості та задоволення її естетичних потреб;
- високий ступінь виявлення майстерності в будь-якій сфері діяльності;
- диференціація та інтеграція видів мистецтва;
- соціальні функції мистецтва.

При розгляді **другого** питання звертаємо увагу на:

- історико-суспільні обставини культурного розвитку України кін. XIX – поч. XX ст., взаємозв'язок національно-політичного та культурного руху;
- нові ідейні орієнтації та естетичні пошуки, проблема традицій та новаторства;
- становлення української модерної літератури, значення творчості Л. Українки, М. Коцюбинського, О. Кобилянської, В. Стефаника, Ю. Федьковича та ін.;
- формування нової генерації модерних літераторів – М. Вороний, Б. Лепкий, П. Карманський, О. Олесь та ін.;
- новаторські літературні об'єднання «Молода муза», «Українська хата», їх ідейна спрямованість;
- розвиток національного живопису, його видатні представники: М. Пимоненко, С.Світославський, С. Васильківський, І. Репін, Ф. Кричевський, О. Мурашко, М. Бурачек, П. Холодний та ін.;
- провідні митці західноукраїнського живопису – І. Труш, О. Новаківський, О. Кульчицька, Л. Манастирський та ін.;
- національна своєрідність української модерної архітектури, використання традицій, пошук нових форм та будівельних засобів;
- архітектурні пам'ятки Києва, Полтави, Харкова, видатні архітектори – В. Кричевський, В. Городецький, Д. Дяченко;
- Львівський архітектурний модерн – еkleктика, сецесія, конструктивізм, провідні архітектори та скульптори – Ю. Захаревич, І. Левинський, В. Нагірний, П. Війтович, А. Попель, М. Парашук та ін.

У **третьому** питанні розглядаємо:

- культурне відродження в Україні за умов проголошення національної державності (1917–1921 рр.);
- основні напрями культурної діяльності більшовиків після встановлення радянської влади в Україні;
- запровадження політики українізації, її причини, зміст, ідеологи та провідники;
- визначні здобутки української освіти та науки;
- літературний авангард, його видатні представники, творчі напрями: (футуризм, символізм, експресіонізм, неокласицизм тощо); – формування новаторських течій в українському образотворчому мистецтві; творча спадщина М. Бойчука, Г. Нарбута, Ф. Кричевського, О. Богомазова, П. Холодного та ін.;
- становлення українського модерного театру, художні пошуки Леся Курбаса, театр «Березіль», драматургія М. Куліша;
- зародження українського кінематографу; творчість О. Довженка, своєрідність українського «поетичного кіно»;
- згортання українізації в кінці 20-х рр.;
- політика репресій та терору проти діячів української культури.

У **четвертому** питанні характеризуємо:

- методи та принципи культурної політики радянської системи воєнної та повоєнної доби;
- насадження методу соціалістичного реалізму та його негативні наслідки в літературі, мистецтві;
- радянська школа, освіти, політика русифікації та денаціоналізації;
- рух опору та наростання національної боротьби в Україні після смерті Сталіна;
- місце національно-культурної течії «шістдесятників» в опозиційному русі 50-60-х рр.;
- визначні представники «шістдесятництва»;
- закінчення «відлиги», політичні процеси та переслідування української інтелігенції в 70-х – на поч. 80-х рр.;
- дисидентський та самвидавничий рух як опір тоталітарному режимові;
- значення та основні напрями культурної діяльності української діаспори, її основні центри в США, Канаді, Європі, Австралії.

Питання та проблеми для обговорення

1. Окресліть загальні тенденції розвитку європейської культури ХХ століття.
2. Охарактеризуйте основні художні течії в європейському мистецтві ХХ століття.
3. Розкрийте причини та зміст політики українізації 20-х – поч. 30-х рр.
4. Назвіть провідних діячів української культури 20-х – 30-х рр.
5. Що означає поняття «дисидент»?
6. Назвіть представників «шістдесятників».
7. Охарактеризуйте значення творчості «шістдесятників» для духовного відродження України.

Тематика творчих робіт студентів

1. Загальні тенденції розвитку світової культури ХХ століття.
2. Художні пошуки в європейському мистецтві ХХ століття.
1. 3. Соціалістичні та національні ідеї в українському інтелектуальному середовищі (М. Грушевський, В. Винниченко, В. Липинський, Д. Донцов).
3. Український літературний авангард 20–30-х рр.
4. «Розстріляне відродження»: повернуті імена.
5. Новаторська творчість Л. Курбаса.
6. Український кінематограф. О. Довженко, І. Кавалерідзе, Ю. Ілленко, І. Миколайчук, С. Параджанов та ін.
7. Художні процеси в Україні 20–30-х рр. ХХ ст.
8. Соціалістичний реалізм та його негативні наслідки в українській культурі радянської доби.
9. Значення творчості «шістдесятників» в духовному відродженні України.

Список рекомендованої літератури

1. Васянович Г. П. Поезії парус – свобода. Поезії в 3-х книгах. Кн. 1. – Львів: Сполом, 2020. – 314 с.
2. Васянович Г. П. На якорі пісень і танцю. Поезії в 3-х книгах. Кн. 2. – Львів: Сполом, 2020. – 268 с.
3. Васянович Г. П. Мистецтва перла пахнуть морем. Поезії в 3-х книгах. Кн. 3. – Львів: Сполом, 2020. – 196 с.
4. Гіптерс З. В. Культурологія. Словник-довідник. – К: УБС НБУ, 2008. – 434 с.
5. Історія світової культури. – К., 1995.
6. Історія світової культури. Культурні регіони. – К., 1997.

7. Історія української культури. Під ред. І. Крип'якевича. – К., 1991.
8. Історія української літератури ХХ ст. – К., 1993.
9. Культурологія: українська та зарубіжна культура: Навч. посібн. / М. М. Закович, І. А. Зязюн, О. М. Семашко та ін.; За ред. М. М. Заковича. – К.: Знання, 2004.
10. Курс лекцій з історії української та зарубіжної культури. Під ред. Л. Цубова. – Львів, 1997.
11. Лобановський Б., Говдя П. Українське мистецтво другої половини ХІХ – поч. ХХ століття. – К., 1989.
12. Модернізм. Анализ и критика основных направлений. – М., 1979.
13. Семчишин М. Тисяча років української культури. – К., 1992.

Словник основних понять теми «Мистецтво як естетичний феномен. Художня культура України»

АВАНГАРД – збірна назва літературних напрямів, які виникли у літературі та мистецтві ХХ ст.; відзначається радикальним новаторством і схильністю до експериментів.

АВАНГАРДИЗМ (франц. *avantgardisme*, від *avant-garde* – передовий загін) – 1) Умовний термін для означення загальних новаторських напрямів у художній культурі ХХ ст., яким притаманні прагнення докорінно оновити художню практику, пошук нових, нетрадиційних засобів вираження форми й змісту творів. Особливістю А. є не лише розрив з художньою традицією минулого, її образною системою та виражальними засобами, а й активний, революціонізуючий суспільство протест, який потребує переоцінки духовних цінностей та нового сприйняття світу. Риси А. виявлялися в низці шкіл і течій модернізму: кубізмі, експресіонізмі, абстракціонізмі, футуризмі, дадаїзмі, сюрреалізмі та ін. Біля витоків А. поряд із П. Пікассо, Ж. Браком, Х. Грісом, Ф. Леже, Р. Делоне стояли українські майстри О. П. Архипенко, С. Делоне-Терк, О. О. Екстер, М. Ф. Андрієнко-Нечитайло. 2) Як риса індивідуальної психології розвивається в окремих некритичних людей (іноді свідомо, а часто й підсвідомо). Полягає у перебільшенні значення своєї особи, прагненні будь-що бути попереду всіх, турботі лише про свою популярність, власний престиж.

БОЙЧУК Михайло Львович (1882–1939) – видатний український художник-монументаліст, сценограф; навчався в Кракові, Мюнхені, Парижі, працював у Львові та Києві; один з основоположників Української академії мистецтв (1917 р.), з 1924 р. – професор Київського художнього інституту; творець школи

бойчукістів; репресований 1937 р.; здійснював розписи громадських споруд Києва, Одеси, Харкова, оформлення до вистав Леся Курбаса, писав портрети (Б. Лепкого, С. Жеромського).

БОЙЧУКІСТИ – учні та послідовники М. Л. Бойчука: Т. Бойчук, К. Гвоздик, А. Іванова, С. Колос О. Мізин, С. Налепінська-Бойчук, О. Павленко, М. Рокицький, І. Падалка, В. Седляр, О. Юнак. Випрацьований Б. стиль відзначався органічним поєднанням досвіду майстрів раннього Відродження, українського іконопису та народного мистецтва.

ДИСИДЕНТ (від лат. *dissidens (dissidentis)* – незгодний) – 1) В країнах Західної Європи особа, релігійні погляди якої розходяться з догматами пануючої церкви. 2). Відступник.

ДІАСПОРА (від грец. – розсіяння) – Розсіяння по різних країнах народу, вигнаного завойовниками за межі батьківщини.

ЕКЛЕКТИКА (від грец. – вибраний) – механічне поєднання різнорідних, суперечливих, іноді несумісних елементів, відсутність єдності і цілості. В мистецтві – формальне, механічне поєднання різних стилів.

КУЛЬТУРНА спадщина – матеріальні і духовні цінності, створені в минулому, а також історико-культурні пам'ятки і об'єкти, що мають значимість для збереження і розвитку самобутності народу, його внесок у світову цивілізацію. Конвенція ЮНЕСКО 1972 р. дає поняттю К. с. детальне розшифрування, включаючи в нього: а) твори архітектури, монументальної скульптури, живопису та ін., що мають цінність з погляду історії, мистецтва або науки; б) «пам'ятні місця», що є універсальною цінністю з погляду історії, естетики, етнології, антропології та ін.

МИСТЕЦТВО – 1) Естетичне освоєння світу в процесі художньої творчості – особливого виду людської діяльності, що відображає дійсність у конкретно-чуттєвих образах відповідно до певних естетичних ідеалів; одна з форм суспільної свідомості. Закономірності мистецтва вивчають естетика і мистецтвознавство. Термін застосовується і до певних галузей художньої діяльності: художня творчість загалом – література, архітектура, скульптура, декоративно-ужиткове мистецтво, музика, танець, театр, кіно та ін. Види діяльності людини, об'єднані як художньо-образні форми відображення дійсності; спосіб виявлення творчого потенціалу особистості та задоволення її естетичних потреб. 2) У вузькому значенні – образотворче мистецтво. 3) Високий ступінь виявлення майстерності в будь-якій сфері діяльності.

МИТЕЦЬ – 1) Той, хто творчо працює в одному з видів мистецтва. 2) *перен.* Знавець своєї справи; людина, яка майстерно виконує щонебудь.

МЕЦЕНАТ – ім'я римського державного діяча (I ст. до н. е.), близького до імператора Августа; уславився своїм широким покровительством над поетами й художниками. Його ім'я стало називним.

МОДЕРН (від франц. – modern – новітній, сучасний) – умовна назва напряму в культурі кін. XIX – поч. XX ст., що характеризувався розривом з ідейними і художніми принципами реалізму та протиставляв себе нетворчому відтворенню стилів минулого. Спільна, умовна назва нових течій та напрямків у культурі XX ст. Яскраво виявив себе в архітектурі та образотворчому мистецтві. У літературі поняттям модери характеризують різні течії нереалістичної літератури, починаючи з крайніх форм натуралізму.

УКРАЇНІЗАЦІЯ – мовна, культурна, кадрова та ін. політика партійно-державних органів УРСР у 20-х – на початку 30-х рр. як елемент «коренізації» – політики ВКП (б), спрямованої на більш органічне впровадження радянсько-комуністичної ідеології в національних регіонах силами національних кадрів і в доступнішій для місцевого населення, особливо сільського, формі. У розгорнулася після спеціальних урядових декретів з 1923 р., а особливо з 1925, і найповніше виявилася як розширення суспільних функцій української мови у сферах освіти, культури, діловодства, меншою мірою державно-політичного життя та виробництва. Провідну роль в У. відігравав Народний комісаріат освіти на чолі з О. Шумським, а потім М. Скрипником. По республіці У. преси становила 1932 р. понад 85%, книжкової продукції у 1931 р. – близько 65% найменувань і 77% загального тиражу; у 1931 р. існувало 66 українських, 12 єврейських, 9 російських стаціонарних театрів. Кількість загальноосвітніх шкіл з українською мовою навчання у 1930 р. становила близько 75%. В усіх школах і вищих навчальних закладах українська мова викладалася як обов'язковий предмет. Знання української мови в межах, необхідних для виконання службових обов'язків, вимагалось від усіх службовців державних установ; для цього існував іспит з української мови та культури. Була створена велика кількість україномовних підручників з різних галузей науки та виробництва, термінологічних словників. Українські школи та друковані органи преси відкривалися і за межами України, зокрема

в тих регіонах Росії, де проживало багато українського населення (на Кубані, Курщині, Воронежчині, Поволжі, Далекому Сході тощо). Готувалися педагогічні кадри для українських шкіл поза межами України, а саме у Краснодарському, Белгородському, Благовещенському педагогічних інститутах та низці педтехнікумів. Для сприяння У. в містах були створені державні курси української мови, а в Харкові – Центральні державні курси українознавства. Проте не у всіх сферах життя і регіонах України У. просувалася успішно. Російськомовною лишалася армія на Україні, робоча мова на виробництві. Інститути у 1929 р. були українізовані приблизно на 30% – це в основному педагогічні та сільськогосподарські. Але найголовніше те, що У. фактично не призвела до подолання в масовій свідомості стереотипу «нижчості», «несправжності», «несерйозності» української мови і культури порівняно з російською, стереотипу української мови як мови села. Це було наслідком як половинчастості і непослідовності політики У., так і тієї загальновідомої істини, що без справжньої державності національна, тим більше літературна, мова народу не може повнокровно функціонувати. На початку 30-х рр. у руслі розпочатої боротьби з «українським буржуазним націоналізмом» У. негласно починає згортатися. Були закриті державні курси української мови, українські школи та друковані органи за межами республіки, українська мова переставала бути обов'язковою в навчальних закладах і т. ін. Школи у великих містах та промислових центрах, особливо на сході і півдні, ставали двомовними українсько-російськими, а потім і одномовними російськими. З 1938 р. була введена російська мова як обов'язкова у всіх неросійських школах, починаючи з другого класу. Були переведені на російську мову навчання і школи нацменшин в Україні.

ФЕНОМЕН (від грец. *phainomenon* – те, що з'являється) – явище, що дане у досвіді чуттєвого пізнання на відміну від ноумена, який осягається розумом і становить основу, сутність Ф. Явище, яке виявляє, представляє, означає собою певну сутність; будь-який вияв чого-небудь; виняткове, незвичайне, рідкісне явище.

ФЕНОМЕНИ КУЛЬТУРИ – різні форми виявлення сутності культури, наприклад економіка, наука, політика, мистецтво, релігія, мораль, право, техніка тощо.

СЕМІНАР № 8.

Тема: Феномен української культури. Тенденції розвитку сучасної української культури.

(2 години)

План

1. Існування незалежної держави – необхідна умова для оптимального розвитку національної культури.
2. Розвиток духовної культури – складова частина державного будівництва.
3. Сучасна українська культура: проблеми, завдання та перспективи.

Методичні рекомендації з підготовки до семінарського заняття

У першому питанні з'ясовуємо:

- національно-культурні процеси періоду «перебудови» та здобуття державної незалежності;
- позитивні тенденції розвитку культури, освіти на сучасному етапі, українізація та демократизація школи, науки, преси, утвердження української мови у навчально-виховному процесі;
- надання в Конституції України українській мові статусу державної;
- прийняття Законів «Про мови» (1989, 2018 рр.);
- зміни у системі вищої освіти: запровадження системи державного ліцензування та акредитації вищих навчальних закладів;
- прийняття Закону «Про культуру» (1992).

У другому питанні наголошуємо на таких аспектах:

- відродження та діяльність наукових, просвітницьких установ і об'єднань;
- вияв нової соціально-культурної ситуації в Україні та піднесення театрального життя;
- зростання кількості національних театрів, студій, аматорських колективів за допомогою культурно-національних товариств інших народів, які проживають в Україні;
- розширення мережі музейних закладів, відкриття пам'ятників видатним постятам України: у Львові 24 серпня 1992 р. – пам'ятник Тарасові Шевченку; у селі Кульчиці того ж року – пам'ятник гетьману Петрові Сагайдачному; у 1994 р. у Львові – пам'ятник Михайлу Грушевському; у Києві 1997 р. відновлено пам'ятник княгині Ользі та відкрито пам'ятник Ярославу Мудрому за проектом Івана Кавалерідзе;

- виникнення недержавних культурологічних структур: фірм, малих підприємств, дирекцій свят та фестивалів, які активізують культурне життя в Україні, наприклад, фестиваль «українського фольклору «Берегиня», народні свята і конкурси «Лесині джерела», «Сорочинський ярмарок», міжнародний фестиваль української естрадної пісні «На крилах Світязя», міжнародний фестиваль авторської пісні «Золоті ворота», фестивалі рок-музики, український фестиваль сучасної пісні та музики «Червона рута» та ін.;
- проведення з 1991 р. у Львові на базі Львівського державного академічного театру опери та балету ім. І. Франка міжнародного конкурсу співаків імені Соломії Крушельницької (раз у три роки);
- діяльність художніх колективів та митців Львівщини – лауреатів Державної премії України ім. Т. Шевченка;
- розвиток науки в Україні, у Львівському регіоні.

У **третьому** питанні аналізуємо:

- основні проблеми і суперечності сучасної української культури в умовах глибокої соціально-економічної кризи;
- роль та місце культури у подоланні негативних явищ нинішнього суспільного життя;
- сучасний етап молодіжної культури;
- завдання та перспективи духовного поступу України, її місце у світовому та європейському культурному процесі початку нового тисячоліття.

Питання та проблеми для обговорення

1. Як Ви розумієте екологізацію сучасної культури?
2. У чому має полягати гуманізація та естетизація сучасного життя?
3. Чи можуть допомогти економічні концепції легізму у вирішенні сучасних проблем?
4. Що сприяє формуванню художнього складу мислення у вищій школі?
5. Чим небезпечний культурний нігілізм?
6. У чому небезпека естетизації зла?
7. Які, на Вашу думку, є шляхи подолання соціально-економічної кризи в державі?

Тематика творчих робіт студентів

1. Творчі колективи та митці Львівщини – лауреати Державної премії України ім. Т. Шевченка,
2. Роль фестивалів у активізації культурного життя в Україні.

3. Проблеми і суперечності сучасної української культури.
4. Сучасний етап молодіжної культури в Україні.
5. Формування художньо-естетичної культури особистості.
6. Діалог культур: Україна в міжнародних зв'язках.
7. Наукові та мистецькі здобутки українців в діаспорі.
8. Роль культури в сучасних процесах українського державотворення.
9. Художня творчість студентів ЛІБС УБС НБУ.
10. Наукова і художня творчість студентів у формуванні майбутніх фахівців.

Список рекомендованої літератури

1. **Васянович Г. П. Педагогічний пантеон: науково-поетичне видання . Льві: Норма, 2016. - 328 с.**
2. Жулинський М. Із забуття в безсмертя. – К., 1990.
3. Історія української літератури ХХ століття. – К., 1994.
4. Історія світової культури. Культурні регіони. – К., 1997.
5. Культурологія: українська та зарубіжна культура: Навч. посібн. / М. М. Закович, І. А. Зязюн, О. М. Семашко та ін.; За ред. М. М. Заковича. – К.: Знання, 2004.
6. Курс лекцій з української та зарубіжної культури. – Під ред Л. Цубова. – Львів, 1997.
7. Крип'якевич І. Історія української культури. – Львів, 1991.
8. Культура українського народу. – К., 1994.
9. Курбас Л. Березіль: із творчої спадщини. – К., 1988.
10. Полікарпов В. С. Лекції з історії світової культури. – Харків: Основа, 1999.
11. Семчишин М. Тисяча років української культури. – К., 1994.
12. Теорія та історія світової і вітчизняної культури. – К., 1993.
13. Українці в Чикаго й Іллінойсі в тисячоліття хрещення України. Ред. і упорядник Д. Маркусь. – Чикаго, 1989.

Словник основних понять теми «Феномен української культури.

Тенденції розвитку сучасної української культури»

БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ (БЖД) — галузь науково-практичної діяльності, спрямованої на вивчення загальних закономірностей виникнення небезпек, їхніх властивостей, наслідків впливу їх на організм людини та об'єкти середовища; захисту здоров'я та життя людини і середовища її проживання від небезпек; на розроблення і реалізацію відповідних засобів і заходів щодо створення і підтримки здорових та безпечних умов життя і

діяльності людини як у повсякденному житті, так і в умовах надзвичайних ситуацій. БЖД — комплексна система знань про захищеність життя і діяльності особистості, суспільства і життєвого середовища від небезпечних факторів природного і штучного характеру. Б. ж. поєднує пожежну безпеку, санітарно-епідеміологічне благополуччя, охорону здоров'я, екологічну та ядерну безпеку, попередження надзвичайних ситуацій, цивільний захист, безпеку руху, якість і безпеку продукції та послуг, безпеку споруд, будівель та інженерних мереж тощо (*Вікіпедія*).

ЕКОЛОГІЧНІСТЬ культури – система ціннісних орієнтацій культури, яка спирається на ставлення до природного середовища як до унікального макрокосму.

ЕКОЛОГІЯ (від грец. *oikos* – оселя, середовище й *...логія*) – 1) Розділ біології, що вивчає закономірності взаємовідношень організмів між собою та з навколишнім середовищем, а також організацію і функціонування надорганізмів систем (популяцій, видів і т. ін.). Центральною категорією Е. є поняття екосистеми, що означає властиву певним умовам фізичного середовища сукупність рослин і тварин, між якими існують стійкі зв'язки. Розрізняють Е. загальну, що досліджує основні принципи організації і функціонування різних надорганізмів систем, і спеціальну, предметом якої є вивчення взаємовідношень певних екологічних груп організмів з навколишнім середовищем. 2) Умовне існування людини, тварин і рослин у певному регіоні.

ЕКОЛОГІЯ людини – наука, що досліджує проблеми впливу навколишнього середовища на людину.

ЕКОЛОГІЯ соціальна – галузь соціології, що вивчає суспільно-історичні взаємовідношення людини і природного середовища в аспекті закономірностей розвитку суспільно-економічних формацій.

ЕКОНОМІКА (від грец. – житло і закон) – 1) Історично визначена сукупність суспільно-виробничих відносин, що характеризують економічний лад суспільства, його базис, властивий певній суспільно-економічній формації. 2) Народне господарство даної країни. 3) Наука, що вивчає специфіку виробничих відносин у певній галузі або сфері суспільної діяльності (Е. промисловості, Е. сільського господарства, Е. будівництва, Е. матеріально-технічного постачання, Е. невиробничої сфери, Е. праці).

ЕКОНОМІЧНА культура – сукупність елементів і феноменів культури, що забезпечують функціонування економічного життя суспільства. Це, зокрема, такі як економічна свідомість, економічна поведінка, економічні суспільні інститути тощо. Е. к. – це система засобів господарської діяльності, лояльне ставлення до будь-якої форми власності, поважання успіхів комерційної, підприємницької, фермерської чи іншої діяльності, створення рівних умов для розвитку громадян у всіх сферах економічного життя країни.

ЕКОНОМІЧНА свідомість людини – здатність людини пізнавати, відображати і узагальнювати економічну дійсність, передбачати і прогнозувати розвиток економічних процесів.

ЕКОНОМІЧНІ ПОГЛЯДИ ЛЕГІЗМУ – етико-політична школа давнього Китаю, представники якої розробляли концепцію «держава-економіка», концепцію керівної ролі держави в усьому господарському житті суспільства, у стабілізації ринкових цін.

ЛАУРЕАТ (від лат. *laureatus* – увінчаний лавром) – 1) У давніх греків і римлян – переможець у змаганнях музикантів, ораторів, гімнастів, якого вшановували лавровим вінком. 2) Звання, яке присвоюється за видатні заслуги у громадській діяльності, в галузі науки, мистецтва, літератури. 3) Переможець на фестивалях, конкурсах.

НІГІЛІЗМ (від лат. nihil – ніщо, нічого) – соціально-моральне явище, яке виражається у запереченні загальноприйнятих моральних цінностей: ідеалів, моральних норм, культури, традицій.

СЕМІНАР № 9.

Тема: Модернізаційні та постмодернізаційні процеси в сучасній культурі. (2 години)

План

1. Новий зміст у традиційній мистецькій формі (фовізм, кубізм, експресіонізм, супрематизм).
2. Становлення нових форм мистецтва: футуризм, сюрреалізм, дадаїзм.
3. Авангардна художня культура другої половини ХХ ст.

Методичні рекомендації щодо підготовки до семінарського заняття

У першому питанні розглядаємо:

- проблеми сприйняття та розуміння художнього авангарду;

- вміння дешифрувати авангардні твори мистецтва: розуміння інформаційного обміну між різними регіональними культурами на межі XIX–XX ст., природничо-наукові відкриття цього часу; теологічна концепція світла і кольору; психоаналітична концепція З. Фрейда.

Друге питання присвячуємо розгляду становлення нових форм мистецтва:

- футуризм: соціалізованість, політизованість, агресія;
- сюрреалізм та його ідеолог французький поет А. Бретон; його твердження, що дійсність пригнічує уяву своїм практицизмом, тому треба зруйнувати психологічні механізми; А. Бретон вимагав від художників максимального авантюризму; передрікав «епоху снів» і «виступів медіумів»;
- дадаїзм: представники якого ігнорують усталені уявлення про мистецтво, його види, жанри, форми.

У **третьому** питанні розглядаємо:

- термінологічну картину художнього авангарду;
- візуальні та інформаційні мистецтва: гіперреалізм, концептуалізм, боді-арт, ленд-арт та ін.;
- акціонізм (хепенінг, перформанс, рольова гра).

Питання та проблеми для обговорення

1. У чому полягають особливості художньої культури першої половини XX ст.?
2. Які соціальні потрясіння та науково-технічні відкриття спричинили особливості художньої культури XX ст.?
3. Який зміст вкладено в поняття «дадаїзм» його засновниками?
4. Як розуміти термін «інсталяція»?
5. На чому теоретично ґрунтувався сюрреалізм?
6. Кого сюрреалісти вважають своїм ідеологом?
7. Хто був, на вашу думку, найвидатнішим представником сюрреалізму в живописі?

Тематика творчих робіт студентів

1. Становлення нових форм сучасного мистецтва.
2. Культура експресіонізму.
3. Філософія життя А. Камю (1913–1960).
4. Сюрреалізм у світовій культурі.
5. Феномен «масової культури».
6. Авангардна художня культура другої половини XX ст.
7. Творчість Сальвадора Далі (1904–1990).

Список рекомендованої літератури

1. Васянович Г. П. Мистецтва перла пахнуть морем. Поезії у 3-х кн. Кн. 3. – Львів: Сполом, 2020. – 196 с.
2. Гіптерс З. В. Культурологічний словник-довідник. – К.: ВД «Професіонал», 2006. – 328 с.
3. Гіптерс З. В. Культурологія: словник-довідник: навч. посіб. – К.: УБС НБУ, 2008. – 407 с.
4. Кравченко А. И. Культурология: словарь. – М.: Академический Проект, 2000. – 671 с.
5. Культура українського народу. – К., 1994.
6. Культурологія: Навч. посіб. Для студ. Вищ.навч. зал. / Упоряд.: О. І. Погорілий, М. А. Собуцький. – 2-ге вид. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська акад.», 2005. – 320 с.
7. Курс лекцій з української та зарубіжної культури // За ред. Цубова Л.В. – Львів, ДУ «ЛП», 1997.
8. Матвєєва Л. Л. Культурологія: Курс лекцій: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2005. – 512 с.
9. Огієнко Іван. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу. Репринтне відтворення видання 1918 року. – Київ, «Абрис», 1991. – 272 с.
10. Петрушенко В. Л., Савельєв В. П., Повторєва С. М. та ін. Культурологія: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів 1–IV рівнів акредитації. 4-те видання, стереотипне / За ред. проф. В. М. Пічі. – Львів: «Магнолія 2006», 2007. – 360 с.
11. Чорненький Я. Я. Культурологія. Теорія. Практика. Самостійна робота. / Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 392 с.

Словник основних понять теми «Модернізаційні та постмодернізаційні процеси в сучасній культурі»

АБСТРАКЦІОНІЗМ (від лат. *abstractus* – віддалений) – один із провідних напрямів мистецтва ХХ ст., де у найвищій степені виступає «чиста форма». Зароджується у 1910-х рр. у творчості К. Малевича, В. Кандинського, Модільяні, які у безпредметних композиціях прагнули виразити якусь духовну субстанцію, чисту ідею.

ДАДА, ДАДАЇЗМ (франц. *dadaisme*, від *dada* – дерев'яний коник; переносно – безладний дитячий лепет) – авангардистський літературно-мистецький рух 1916–1922 рр., Який поширювався

переважно у Швейцарії, Німеччині і частково у США. Його заснував румунський поет Трістан Тцара. Дадаїзм розвивався у творчості інших митців (Х. Арп, Ф. Пікабіа, М. Ернст, М. Дюшан та ін.), які виразили розчарування в традиційних цінностях, зумовлене першою світовою війною. Дадаїсти створювали навмисно антиестетичні образи, часто використовували фотомонтаж і написи, які виражали їх політичні погляди, і відверто зневажали традиційне мистецтво.

ДУАЛІЗМ (від лат. *dualis* – подвійний) – вчення, яке визнає два рівноправних первоначала світу – духа і матерії.

ЕКЛЕКТИКА (від грец. – «вибраний») – механічне поєднання різнорідних, суперечливих, іноді несумісних елементів, відсутність єдності і цілості. В мистецтві – формальне, механічне поєднання різних стилів.

ІМПРЕСІОНІЗМ (від франц. *impression* – враження) – художній напрям у мистецтві й літературі останньої третини ХІХ – початку ХХ ст. Провідною метою мистецтва проголошував витончене відтворення суб'єктивних скороминущих вражень і спостережень, мінливих відчуттів і переживань художника. Сформувався в пейзажному живописі у Франції (70–80-х рр. ХІХ ст.); художники-імпресіоністи збагатили живопис творчими досягненнями в зображенні мінливих станів природи, тонких відтінків світла, забарвлення предметів залежно від освітлення.

ІНТУЇЦІЯ – внутрішнє відчуття істинності або неістинності, без логічного обґрунтування; може бути також підсвідомим уявленням про норму або узагальнення.

ІРРАЦІОНАЛІЗМ (лат. *irrationalis* – несвідомий, нерозумний) – поняття, протилежне раціоналізмові, обстоює обмеженість можливості розуму в процесі пізнання, протиставить йому інтуїцію, віру, інстинкт, відчуття як основні види пізнання.

КУБІЗМ – модерністична течія в образотворчому мистецтві першої чверті ХХ ст., представники якої намагалися звести пластичне рішення художнього образу до комбінацій геометричних тіл або фігур.

НЕОВІЗАНТИЗМ (бойчукізм або бойчукісти) – новий напрям українського монументального та станкового живопису, започаткований М. Бойчуком (1882–1937 рр.) та його школою. В основі неовізантизму лежали конструктивні особливості візантійського та давньоруського живопису (домонгольського етапу).

ПОСТІМПРЕСІОНІЗМ – художній світогляд, орієнтований на творення міфопоетичної моделі світу з відображенням філософських і символічних начал буття.

ПОСТМОДЕРНІЗМ – сучасний етап культурного розвитку з плюралістичною моделлю світу, визнанням співіснування різних ціннісних світів, розмитістю меж протилежних сторін.

РЕАЛІЗМ – тенденція в мистецтві відтворювати явища або предмети на підставі безпосереднього спостереження дійсності; також мистецький напрям у середині ХІХ ст., спочатку у французькому живописі, пізніше в інших країнах. Тематика із щоденного життя, побутові й жанрові сцени, пейзажі, натюрморти; головні представники: у Франції – Г. Курбе, Ф. Ж. Мілле; у Німеччині – А. Мендель, В. Лайбі, М. Ліберман; в Україні – І. Репін, М. Пимоненко.

СИМВОЛІЗМ – напрям у літературі та мистецтві кін. ХІХ ст. Прихильники символізму через складний світ ірреального, надприродного, підсумкового (виражений у символах) прагнули до утвердження концепції: «мистецтво для мистецтва».

СИМУЛЬТАНІЗМ (від франц. *simultane* – одночасний) – прийом у мистецтві, який полягає в одночасному, з'єднаному представленні у творі різних просторів, часів, текстів тощо. Прикладом симультанізму є «симультанна декорація», поширена в середньовічному церковному театрі: на сцені за прямою лінією встановлювалися одразу всі необхідні за сюжетом декорації. Значного поширення прийом симультанізму набув у авангардному мистецтві ХХ ст.: у футуризмі (симультанне поєднання різних часових стадій руху, різних положень тіла в межах однієї живописної композиції), кубізмі (поєднання різних просторових точок зору на об'єкт), дадаїзмі (симультанна декламація різних текстів) тощо.

СЕЦЕСІЯ, СЕЦЕСІОН (від лат. *secessio* – відділення, відступництво) – найменування низки німецьких і австрійських художніх об'єднань кін. ХІХ – поч. ХХ ст., які протиставили себе офіційному, академічному мистецтву, сприяли формуванню нового напрямку, що мав відповідати постулатам нової епохи. Головною рисою сецесіону було прагнення до стильової єдності всіх ділянок мистецтва: урбаністичної архітектури, пластики, малярства, художніх ремесел. Українська сецесія сприяла новаторським

пошукам і новому переосмисленому творчому використанню традицій народної творчості.

СЮРРЕАЛІЗМ (франц. *surrealisme* – надреалізм) – художній світогляд, напрям у мистецтві початку ХХ ст., який абсолютизує сферу підсвідомого (інстинкти, сновидіння, галюцинації), а його методом вважає розрив логічних зв'язків, заміненіх вільними асоціаціями. Виник у Франції, засадами сюрреалізму є теорії інтуїтивізму і фрейдизму. Для літературних творів сюрреалізму характерний «чорний гумор», що поєднується з так званим автоматичним письмом – записом перших, що спали на думку, слів, уривків мови. Провідними представниками даного напрямку були А. Бретон, Л. Арагон, А. Артауд, П. Елюар. У сюрреалістичному живописі художники поєднували здавалося б неможливі для поєднання мотиви та об'єкти, прагнучи виявити парадоксальність і принципову непізнаність оточуючого світу. Найбільш відомі представники цього напрямку живопису – М. Ернст, С. Далі, Ж. Міро, Джорджіо де Кіріко.

ФУТУРИЗМ (дослівно – «мистецтво майбутнього») – художній напрям в культурі ХХ ст. Футуристи переоцінювали роль техніки у творенні культури; у своїх творах прагнули передати пришвидшені темпи життя, викликані індустріалізацією.

ФУТУРОЛОГІЯ (від лат. *futurum* – майбутнє і ...логія) – в широкому розумінні – сукупність уявлень про майбутнє людства, у вузькому – галузь наукових знань, що охоплює перспективи розвитку соціальних процесів; часто вживається як синонім прогнозування і прогностики.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ»

1. Завдання: Виберіть найточніший варіант визначення:

- а) Культурологія є системою знань про сутність, закономірності існування та розвитку, людське значення та способи пізнання культури.
- б) Культурологія – система наук про природу і суспільство.
- в) Культурологія – галузь природничо-наукового знання.

Відповідь: а) Культурологія є системою знань про сутність, закономірності існування та розвитку, людське значення та способи пізнання культури.

2. Завдання: Чому Г. Сковороду називають «українським Сократом»:

- а) тому, що він повторив долю останнього;
- б) тому, що головним принципом своєї філософії назвав, як і Сократ, принцип самопізнання;
- в) це твердження помилкове;
- г) це твердження є правильним тільки частково, тому що... (допишіть Ваш варіант відповіді).

Відповідь: б) тому, що головним принципом своєї філософії назвав, як і Сократ, принцип самопізнання.

3. Завдання: Назвіть основні завдання культурології:

- а) емпіричний опис культури, порівняльний аналіз культур, міжкультурна комунікація;
- б) вивчення початків загального і специфічного, стійкого та мінливого в культурі;
- в) дослідження міфологічного світогляду та його відображення в художній діяльності;
- г) розвиток естетичної насолоди архітектурою та живописом;
- г) усі перераховані.

Відповідь: г) усі перераховані.

4. Завдання: Живописне зображення на внутрішніх або зовнішніх поверхнях архітектурних споруд:

- а) станковий живопис;
- б) декоративний живопис;
- в) іконопис;
- г) театральнo-декораційний живопис;
- г) монументальний живопис;
- д) мініатюра.

Відповідь: б) декоративний живопис.

5. Завдання: Хто з мислителів ввів термін «культурологія»?

- а) М. Харріс;
- б) Л. Уайт;
- в) В. Оствальд;
- г) М. Ландманн.

Відповідь: в) В. Оствальд у 1913 р.; б) Л. Уайт у 1949 р.

6. Завдання: Головна риса світоглядної орієнтації філософів епохи Відродження це:

- а) орієнтація на природно-космічне життя; б) орієнтація на світське життя, на людину, її щастя;
- в) орієнтація на релігійне життя, на спасіння людини.

Відповідь: б) орієнтація на світське життя, на людину, її щастя.

7. Завдання: Століття Просвітництва в культурі Європи – це:

- а) 16 століття;
- б) 18 століття;
- в) 17 століття;
- г) 19 століття.

Відповідь: б) 18 століття.

8. Завдання: Автором твору «Слово про Закон і Благодать» є:

- а) Феодосій Печерський;
- б) Іларіон Київський;
- в) Григорій Сковорода;
- г) Володимир Мономах.

Відповідь: б) Іларіон Київський – церковний діяч і письменник Київської Русі XI ст., прихильник політичної та культурної самостійності Київської Русі. «Слово про Закон і Благодать» – твір церковно-богословського характеру.

9. Завдання: Термін «культура» походить від латинських слів «colo» та «cultio» і в перекладі означає:

- а) творити;
- б) одухотворювати;
- в) змінювати;
- г) витворювати;
- г) обробляти;
- д) ваш варіант відповіді...

Відповідь: г) обробляти.

10. Завдання: Квартет – це:

- а) п'єса для ансамблю з 4-музикантів-інструменталістів;
- б) п'єса для ансамблю з 3-музикантів-інструменталістів;

в) п'єса для ансамблю з 5-музикантів-інструменталістів;

г) п'єса для ансамблю з 2-музикантів-інструменталістів.

Відповідь: а) п'єса для ансамблю з 4-музикантів-інструменталістів.

11. Завдання: Найвідоміший твір Еразма Роттердамського:

а) «Володар»;

б) «Встановлення справедливості»;

в) «Про обертання небесних сфер»;

г) «Похвала глупоті».

Відповідь: г) «Похвала глупоті».

12. Завдання: Яка з функцій не належить культурі:

а) комунікативна;

б) гносеологічна;

в) аксіологічна;

г) виховна;

г) світоглядна;

д) інформаційно-трансляюча;

е) нормативно-правова.

Відповідь: е) нормативно-правова.

13. Завдання: Як називається документ, яким із 1863 р. заборонено вживання української мови в галузі культури і освіти?

а) Валуєвський циркуляр;

б) Валуєвський указ;

в) Емський акт;

г) Емський наказ.

Відповідь: а) Валуєвський циркуляр.

14. Завдання:

Для епохи Відродження характерним є:

а) теоцентризм;

б) космоцентризм;

в) антропоцентризм.

Відповідь: в) антропоцентризм.

15. Завдання: Які фази проходить кожна з культур у своєму розвитку (за О. Шпенглером)? (Вкажіть усі вірні варіанти):

а) дикунство – варварство – цивілізація;

б) дитинство – юність – зрілість – старість;

в) становлення – розвиток – розквіт – занепад і смерть;

г) народження – розвиток – цивілізація;

г) весна – літо – осінь – зима;

д) виникнення – зростання – надлом – занепад.

Відповідь: в) становлення – розвиток – розквіт – занепад і смерть;
 г) народження – розвиток – цивілізація;
 д) виникнення – зростання – надлом – занепад.

16. Завдання: Назвіть усіх представників української діаспори:

- а) В. Липинський;
- б) Д. Донцов;
- в) М. Грушевський;
- г) Д. Чижевський;
- г) О. Кульчицький;
- д) Леся Українка.

Відповідь: а) В. Липинський; б) Д. Донцов; г) Д. Чижевський;
 г) О. Кульчицький.

17. Завдання: Виберіть усі вірні відповіді:

Східна культурна парадигма на відміну від західної:

- а) є образною за типом мислення, тяжіє до морального повчання та настанов на духовне самовдосконалення людини;
- б) культивує раціональний, логічно-послідовний стиль мислення, тяжіє до теоретичних конструювань;
- в) у своєму розвитку йшла шляхом активного перетворення природи й підпорядкування її людині будь-якою ціною;
- г) шанує релігію, мораль, традиції, сімейні цінності;
- г) культивує дбайливе ставлення до природи та до всього живого у ній;
- д) висунула ідею історичного прогресу, а звідси – цінності демократії, свободи, суверенітету особистості.

Відповідь: східна культурна парадигма

а) є образною за типом мислення, тяжіє до морального повчання та настанов на духовне самовдосконалення людини;
 г) шанує релігію, мораль, традиції, сімейні цінності;

18. Завдання: Цивілізація походить від латинського слова «civilis», що означає:

- а) цивільний;
- б) громадський;
- в) цивілізований;
- г) ваш варіант відповіді...

Відповідь: б) громадський.

19. Завдання: Для епохи Середньовіччя характерним є:

- а) теоцентризм;
- б) космоцентризм;
- в) антропоцентризм.

Відповідь: а) теоцентризм.

20. Завдання: «Сродна праця» за Г. Сковородою – це:

- а) праця, що ідентифікується з родовим, національним поділом;
- б) праця, що продовжується по родовій гілці;
- в) праця, що негативно впливає на формування особистості;
- г) праця за покликанням.

Відповідь: г) праця за покликанням.

21. Завдання: Який термін використовується для позначення різного роду течій молоді, що протиставляють свої ідейно-політичні установки офіційним цінностям суспільства?

- а) масова культура;
- б) елітарна культура;
- в) контркультура;
- г) концептуальна культура;
- г) субкультура.

Відповідь: г) субкультура.

22. Завдання: Як називається найдавніша з рукописних книг Київської Русі, написана у 1056–1057 рр.?

- а) «Остромирове Євангеліє»;
- б) «Ізборник Святослава»;
- в) «Слово про Ігорів похід».

Відповідь: а) «Остромирове Євангеліє».

23. Завдання: Як називається староукраїнський культурний центр в Галичині, де було знайдено понад 30 фундаментів різних будов тринавних церков і однієї ротонди, що вказують на переплетення східних, західних і місцевих архітектурних традицій?

- а) Львів;
- б) Галич;
- в) Івано-Франківськ.

Відповідь: б) Галич.

24. Завдання: Хто є першим вітчизняним автором друкованої книги?

- а) Юрій Дрогобич;
- б) Григорій Сковорода;
- в) Іван Федоров;
- г) Котянтин Острозький.

Відповідь: а) Юрій Дрогобич.

25. Завдання: Індульгенції – це:

- а) ідеологічний рух, спрямований на перетворення, реформацію церкви;
- б) основна світоглядна позиція доби Відродження;

- в) вседозволеність у політиці;
- г) документи, що надавали права на власність;
- г) сповідне свідоцтво, офіційне прощення гріхів за гроші.

Відповідь: г) сповідне свідоцтво, офіційне прощення гріхів за гроші.

26. Завдання: За які заслуги Т. Г. Шевченка наприкінці 1860 року було обрано академіком Санкт-Петербурзької імператорської академії мистецтв?

- а) за написання «Кобзаря»;
- б) за майстерність і знання у гравірувальному мистецтві;
- в) за поеми «Сон», «Кавказ», «Єретик», «Марія»;
- г) за серію малюнків «Притча про блудного сина».

Відповідь: б) за майстерність і знання у гравірувальному мистецтві.

27. Завдання: Як називається нова хвиля українського відродження, що бере початок з 1923 року?

- а) ренесанс;
- б) «українізація»;
- в) секуляризація.

Відповідь: б) «українізація».

28. Завдання: Творчість цього митця у галузі українського монументального живопису має велике значення тому, що ґрунтується на поєднанні національних (передусім іконописних) і світових традицій малярства. Хто це?

- а) М. Бойчук (1882–1937);
- б) О. Новаківський (1872–1935);
- в) І. Труш (1869–1941).

Відповідь: а) М. Бойчук (1882–1937).

29. Завдання: Хто з українських поетів початку ХХ ст. здобув собі славу «глибоко національного поета» після виходу збірки поезій «Сонячні кларнети» (1918 р.):

- а) М. Зеров;
- б) М. Рильський;
- в) Б. Лепкий;
- г) П. Тичина.

Відповідь: г) П. Тичина.

30. Завдання: Хто є авторами тексту і музики державного гімну України «Ще не вмерла Україна»:

- а) І. Котляревський, М. Березовський;
- б) П. Чубинський, М. Вербицький;
- в) Б. Олійник, П. Майборода.
- г) І. Драч, А. Кос-Анатольський.

Відповідь: б) П. Чубинський, М. Вербицький.

II. Встановіть відповідність:**A**

1. Матеріальна культура	а) взаємодія людини з середовищем та її існування; задоволення фізіологічних та технологічних потреб життя
2. Економічна культура	б) світогляд, ідеали, цінності, переконання
3. Соціальна культура	в) норми та правила поведінки, етикет
4. Побутова культура	г) архітектура, скульптура, література...
5. Художня культура	г) стосунки, якими люди пов'язані один з одним, з системою суспільних інституцій.
6. Духовна культура	д) система засобів господарської діяльності, лояльне ставлення до будь-якої форми власності, поважання успіхів комерційної, підприємницької, фермерської чи іншої діяльності, створення рівних умов для розвитку громадян у всіх сферах економічного життя країни.

A Відповіді

№	Буква
1.	г) архітектура, скульптура, література...
2.	д) система засобів господарської діяльності, лояльне ставлення до будь-якої форми власності, поважання успіхів комерційної, підприємницької, фермерської чи іншої діяльності, створення рівних умов для розвитку громадян у всіх сферах економічного життя країни.
3.	г) стосунки, якими люди пов'язані один з одним, з системою суспільних інституцій.
4.	в) норми та правила поведінки, етикет
5.	г) архітектура, скульптура, література...
6.	б) світогляд, ідеали, цінності, переконання

Б

1. Анімізм	а) наділення богів людськими властивостями
2. Тотемізм	б) сукупність заборон у сакралізованій системі цінностей
3. Фетишизм	в) одухотворення стихії та інших предметів та явищ
4. Антропоморфізм	г) спорідненість людини і тварини, рослини
5. Табу	г) одухотворення неживих предметів

Б Відповіді

№	Буква
1.	в) одухотворення стихії та інших предметів та явищ
2.	г) спорідненість людини і тварини, рослини
3.	г) одухотворення неживих предметів
4.	а) наділення богів людськими властивостями
5.	б) сукупність заборон у сакралізованій системі цінностей

В

1. Пізнавально-евристична функція мистецтва	а) мистецтво як аналіз стану світу
2. Художньо-концептуальна функція мистецтва	б) формування цілісної особистості
3. Виховна функція мистецтва	в) функція насолоди
4. Гедоністична	г) мистецтво як знання та просвіта
5. Інформаційно-комунікативна	г) мистецтво як повідомлення та спілкування

В Відповіді

№	Буква
1.	г) мистецтво як знання та просвіта
2.	а) мистецтво як аналіз стану світу
3.	б) формування цілісної особистості

4.	в) функція насолоди
5.	г) мистецтво як повідомлення та спілкування

Г

1. Експресіонізм	а) ідейний і художній світогляд і напрям, що протиставляв утилітаризму та нівелюванню особистості прагнення до свободи, ствердження цінності духовно-творчого життя особистості.
2. Романтизм	б) світогляд, що виявляється у художньому відображенні загального, абсолютного через образи конкретної реальності..
3. Імпресіонізм	в) художній світогляд, орієнтований на суб'єктивне відображення миттєвостей життя.
4. Реалізм	г) напрям в літературі, що проголосив реальністю суб'єктивний духовний світ людини, а його вираз – головною метою мистецтва
5. Символізм	г) художній світогляд і напрям у європейському мистецтві, що виявляється у об'єктивному відображенні життя, переваги в засобах зображення „форм самого життя”, інтерес до проблеми „особистість і суспільство”.

Г Відповіді

№	Буква
1.	г)
2.	г)
3.	а)
4.	б)
5.	в)

Г

1. Іван Котляревський	а) «Назар Стодоля»
2. Тарас Шевченко	б) «Наталка Полтавка»
3. Леся Українка	в) «Маруся Чурай»
4. Іван Франко	г) «Сад гетсиманський»
5. Іван Багряний	г) «Украдене щастя»
6. Ліна Костенко	д) «Лісова пісня»

Г Відповіді	
№	Буква
1.	б) «Наталка Полтавка»
2	а) «Назар Стодоля»
3	д) «Лісова пісня»
4	г) «Украдене щастя»
5	г) «Сад гетсиманський»
6	в) «Маруся Чурай»

Д

1. Ерос	а) любов-дружба, прихильність одного індивіда до іншого, обумовлена соціальними зв'язками та індивідуальним вибором;
2. Філія	б) любов-прихильність, прив'язаність, особливо сімейна;
3. Сторге	в) стихійна жага володіння коханою істотою, любов-пристрасть, яка не залишає місця жалості;
4. Людус	г) ніжна любов-самовідданість, жертвна, милосердна, яка виражається у прагненні закоханого розчинитися у коханому;
5. Агапе	г) любов-гра, яка не відзначається глибиною почуттів;

Д Відповіді:

№	Буква
1.	в) стихійна жага володіння коханою істотою, любов-пристрасть, яка не залишає місця жалості;
2.	а) любов-дружба, прихильність одного індивіда до іншого, обумовлена соціальними зв'язками та індивідуальним вибором;
3.	б) любов-прихильність, прив'язаність, особливо сімейна;
4.	г) любов-гра, яка не відзначається глибиною почуттів;
5.	г) ніжна любов-самовідданість, жертвна, милосердна, яка виражається у прагненні закоханого розчинитися у коханому;

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

1.1. Основні види та форми організації самостійної роботи студентів

Викладання дисципліни «Історія української культури» передбачає орієнтацію студентів на створення власного цілісного світогляду, індивідуально-особистісного, ціннісного відношення до навколишнього світу, а також до себе. Парадигма культурологічного мислення повинна виводити на творчо-формуєчий процес навчання, котрий забезпечував би швидкість і гнучкість реагування на соціокультурну динаміку життя, сприяв індивідуальному підходові до студента, давав можливості для його саморозвитку, для реалізації духовних потреб й інтересів, в тому числі спрямовував на науковість як в освіті, так і в подальшій діяльності. Студент має бути активним учасником навчального процесу, сприймати знання через призму творчості, а не відтворення, прагнути до особистісного внутрішнього розвитку. Логіка культурологічної освіти в університеті повинна виводити студента на такі її складові:

- пошук і виявлення змісту, сутності кожного з етапів розвитку культури з виходом на особливості світосприйняття;
- орієнтацію на концепцію вищої освіти, яка найбільш відповідає перспективному розвитку людства, культурно-національним, соціально-історичним особливостям того простору, в якому ми живемо;
- визначення критичних точок свідомості, поведінки, політики, дослідження їх трансформації;
- уявлення про цілісність і взаємозумовленість світу, всіх його сфер: екології, людської діяльності, мистецтва;
- альтернативність пізнання;
- вихід на сутнісні сили і ціннісні орієнтації в особистісній культурі, прагнення досягти її висот;
- поєднання професійної компетентності з високою творчою культурою;
- прищеплення і фомування традицій моральності, гуманізму.

Види самостійної роботи вводяться вже в структуру лекційного курсу і передбачають дослідницькі елементи, зокрема: вихід на культурологічні дослідження, складання структурно-логічних схем, тематичних блоків при вивченні матеріалу лекції; самостійне

ознайомлення з матеріалом окремих тем; підготовку рефератів, виконання творчих завдань, розгляд ситуаційних завдань; розробку варіантів тестових завдань.

Проведення семінарських занять розширює можливості самостійної роботи студентів і виводить їх на підготовку дискусій, ігрових занять, конференцій, представлень результатів пошуково-дослідницької роботи, огляд та рецензування монографічних праць, проведення діалогів з представниками духовної культури. Все це підводить студентів до певних наукових концепцій, змушує їх самостійно мислити та робити висновки, виходити на культурологічні дослідження, визначати зв'язок тої чи іншої теми курсу з матеріалом філософії, логіки, психології, естетики, етики, соціології, права тощо.

Студенти охоче беруться за виконання творчих робіт через призму історико-культурних, культурно-психологічних аспектів, виходять на етногенез і менталітет українського народу, джерела національної самосвідомості, витoki національної культури, багатство її надбань, на феноменальні явища – скомороство, храмовбудування, іконопис, козаччину, бароко, пророцтва Івана Вишенського, кобзарство, моральні повчання тощо.

Творчі пошуки, розробки тем виводять студентів на виконання робіт, які представляються на науково-практичних конференціях, конкурсах, публікуються в наукових збірниках.

1.2. Методичні рекомендації до написання реферату

Одним із видів самостійної роботи є написання реферату. Реферат має засвідчити обізнаність студента з основних понять, парадигм методологічних напрямів та сучасних культурологічних шкіл, новітніх публікацій з питань історії культури. Особливе значення надається самостійності міркування, логічності використання фактичного матеріалу, опрацюванню додаткової літератури та публікацій, що не входять у рекомендований список.

При опрацюванні тих чи інших першоджерел належить уникати прямого переписування, потрібно зосередити увагу на коментуванні тексту, на викладенні власного погляду з того чи іншого питання, яке розглядається тим чи іншим автором, групою вчених, дослідників.

Кожен реферат повинен мати чітку структуру. На початку тексту подається план з поділом на розділи та підрозділи, котрі відповідають заголовкам та підзаголовкам у тексті. Реферат розпочинається зі вступу, котрий вміщує постановку завдання, обґрунтування

актуальності теми тощо. Основна частина поетапно розкриває тему реферату. У заключній частині належить зробити висновки стосовно розглянутих проблем, висловити міркування щодо їх подальшого розвитку. Обов'язково наводиться список використаної літератури (цитовання у тексті ведеться за загальноприйнятими правилами з посиланням на даний список).

Високо оцінюються реферати, в яких відтворюється індивідуальний підхід студента до освоєння і розуміння теми.

Обсяг реферату – 10–12 сторінок друкованого тексту.

1.3. Поради до написання творчої роботи

Якщо брати до уваги трактування сутності культури як шляху до самовдосконалення людини або як процесу підготовки до повноцінної активної життєдіяльності, то є зрозумілою надзвичайна цінність самостійної роботи студентів, розвитку їх творчих здібностей, озброєння науковою методологією і методикою дослідження.

Саме при виконанні творчої роботи студент виходить на усвідомлення вагомості нового знання, має змогу продемонструвати свою начитаність, ерудицію, культуру мовлення, рівень самостійного аналізу, суджень, висновків, узагальнень, їх новизну й оригінальність, здатність до формування конструктивних ідей, пропозицій, підходів.

Перший етап – ознайомлення з тематикою творчих робіт, індивідуальна консультація, вибір теми та погодження її з викладачем.

Другий етап – опрацювання рекомендованої літератури, складання бібліографічних карток, конкретизація теми для затвердження її під час індивідуальної консультації (співбесіди).

Після складення плану та погодження його з викладачем можна починати пошук літератури та розпочинати роботу над літературними джерелами.

Зміст роботи включає вступ, два–три розділи, кожен з яких має два–чотири параграфи, висновки і список використаної літератури, котрий визначає зміст посилань у тексті (вказується номер джерела та сторінка).

У вступі необхідно обґрунтувати вибір теми творчої роботи, визначити предмет, мету та методи дослідження, сформулювати завдання дослідження. Тут же визначаються складові структури роботи, дається короткий зміст кожного розділу. Кожна складова структури роботи вказується у її змістові.

Обсяг роботи, як і обсяг реферату – до 15 сторінок друкованого тексту. Якщо така творча робота носить характер самостійного наукового дослідження актуальних проблем культури, то вона може бути подана на конкурс студентських наукових робіт. Тоді обсяг її має бути 20–25 сторінок друкованого тексту.

1.4. Тематика творчих робіт

1. Людинотворча функція культури.
2. Культура як суспільне явище.
3. Культура і цивілізація.
4. Символ як форма існування результатів культури.
5. Процес розвитку історії української культури в працях М. Грушевського (1866–1934).
6. Світоглядна основа культури.
7. Класичні концепції культури.
8. Психоаналіз З. Фрейда (1856–1939).
9. Філософія культури О. Шпенглера («Занепад Заходу») (1880–1936).
10. Проблема морально-правової відповідальності особистості в контексті філософії культури.
11. Вчення про культуру в працях В. І. Вернадського.
12. Культурологічні погляди М. Хвильового (1893–1933).
13. Проблема культурного відродження української нації в творах Д. Донцова (1883–1973).
14. Концепція архетипу в теоретичній спадщині К. Юнга (1875–1961).
15. Етногенез українського народу через призму сучасних культурологічних досліджень.
16. Праслов'янська доба української культури.
17. Культурологічні погляди І. Огієнка (1882–1973).
18. До проблеми походження людини: культурологічно-психологічний аспект.
19. Трипільська культура в світовому контексті.
20. Духовна культура в світовому контексті.
21. Наскельне мистецтво.
22. Схід–Захід: взаємодія культур.
23. Україна між Сходом і Заходом.
24. Літературні пам'ятки Давнього Сходу.
25. Вавілонський кодекс Хаммурапі.
26. Як єгипетські жерці прийшли до ідеї піраміди.

27. Конфуціанство: історико-культурологічний аспект.
28. Світ культури Давнього Ірану.
29. Скульптура в культурі Стародавньої Індії.
30. Біблія як шедевр культури древньої Палестини.
31. Світорозуміння людини Стародавньої Греції.
32. Римська художня культура.
33. Сократ очима сучасної молоді людини.
34. Античні впливи на українську культуру.
35. Античні сюжети в українському мистецтві.
36. Візантійський художній феномен.
37. Україна-Візантія: мистецтво іконопису.
38. Світ очима людини середньовіччя.
39. Становлення вищої школи у Західній Європі епохи середньовіччя.
40. Рицарська культура: феномен куртуазності.
41. Світорозуміння людини доби Відродження.
42. Творці проторенесансної культури.
43. Стиль бароко.
44. Творчість Рубенса.
45. Жанр опери в музичному мистецтві Західної Європи.
46. Гуманізм Нікколо Макіавеллі.
47. Герої «Людської комедії» Оноре де Бальзака.
48. Романтичний світогляд у «Філософії серця» П. Юркевича/
49. Мистецтво живопису в творчості Т. Г. Шевченка (1814–1861).
50. Едуард Мане (1832–1883).
51. Микола Реріх (1874–1947).
52. Культура експресіонізму.
53. Філософія життя А. Камю (1913–1960).
54. Сюрреалізм у світовій культурі.
55. Сучасне мистецтво.
56. Феномен «масової культури».
57. Праслов'янська доба української культури.
58. Слов'янські культурні джерела.
59. Історія української культури в наукових дослідженнях.
60. Міфологічна основа української культури.
61. Писемність на Русі: основні джерела та найдавніші пам'ятки.
62. «Повість временних літ» в українській культурі.
63. Іконопис в мистецтві Київської Русі.
64. Бібліотека Ярослава Мудрого: історія, знахідки, загадки.

65. Культура книги в древньоруському суспільстві.
66. Галицько-Волинське князівство: історико-культурний аспект.
67. Древній Галич очима сучасника.
68. Козаччина як культурне явище.
69. Ритуали і звичаї козацького рицарства.
70. Полемічна література.
71. Дума як феномен української культури.
72. З історії товариства імені Шевченка.
73. Культура ЗУНРу.
74. Період репресій в українській культурі.
75. Українська церква на шляху духовного відродження.
76. Є. Сверстюк в українській культурології: новий погляд на старі проблеми.
77. Дослідження розвитку і характерних особливостей української культури в працях І.Огієнка (1882–1973).
78. Особливості менталітету українця в соціокультурному аспекті.
79. Українська культура ХХ ст. і проблеми сучасного культурного розвитку нації.
80. Українська еліта: соціокультурний аспект.
81. Культурний потенціал української нації.
82. Християнство і українська культура.
83. Українська церковна музика.
84. Українська традиція храмовбудування в архітектурі світової культури.
85. Вища освіта в Україні: проблеми і перспективи розвитку.
86. «Розстріляне Відродження» в українській культурі.
87. Стель М. Бойчука (1882–1937) в українському малярстві.
88. Національна ідея в українській культурі.
89. Товариство «Просвіта» як оберег української культури.
90. Союз українок в культурно-національному відродженні.

КОРОТКА ХРОНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Археологічні епохи:

- Палеоліт – 3 млн. років – 10 тис. років до н.е.
- Мезоліт – 10–12 тис. – 7–6 тис. рр. до н.е.
- Неоліт – 7–5 тисячоліття до н.е.
- Енеоліт – 4–3 тисячоліття до н.е.
- Бронзовий вік – 2–1 тисячоліття до н.е.
- Залізний вік – 1 тис. до н.е. – IV ст. н.е.

1,5 тис. років до н. е. – виникнення праслов'янських племен на індоєвропейському масиві народів.

VI ст. до н. е. – створення грецьких колоній у Причорномор'ї і Криму: Ольвія, Херсонес, Пантікапея, Тіра. Залишки руїн Херсонеса.

V ст. до н. е. – подорож Геродота у Скіфію і опис скіфських переказів.

331 рік до н. е. – облога Ольвії військами Олександра Македонського.

IV ст. до н. е. – створення золотої скіфської пекторалі (1150 г золота 958 проби, 30,6 см у діаметрі – нагрудна прикраса). Знахідку століття виявив археолог Борис Мозолевський у Кургані Товста Могила на Дніпропетровщині 21 червня 1971 р.

Кінець IV ст. н. е. – початок V ст. н.е. – існування держави Антів.

V ст. н. е. – об'єднання племен гунів під владою Атіли.

860-ті роки – прийняття християнства частиною русів.

911 – договір князя Олега з Візантією.

945 – договір князя Ігоря з Візантією.

967 – княгиня Ольга відвідала Константинополь.

961 – 962 – місія єпископа Адальберта до Києва.

979 – Польське посольство в Києві.

980 – 1015 – князювання Володимира Святославича в Києві.

988 – 989 – хрещення Русі.

990-ті роки – будівництво Десятинної церкви в Києві.

1017–1037 – будівництво Софіївського собору в Києві. Написання фресок собору, створення мозаїк.

1019–1054 – князювання Ярослава Мудрого в Києві.

1036 – будівництво Спаського собору у Чернігові, в якому збереглися фрагменти фресок.

1037–1050 – митрополит Іларіон Київський створює «Слово про

закон і благодать» – пам'ятку культури і філософської думки України.

1037 – створення Золотих воріт в Києві.

Бл. 1039 – створення першого Київського літопису.

1049 – сватання французького короля до княжни Анни Ярославни.

1054 – поділ земель на уділи.

1056–1057 – створення Остромирового Євангелія.

1060-ті роки – будівництво Дмитрівського (згодом Михайлівського) Золотоверхого собору в Києві. Підірваний в 1934 р. Відбудований у 2000 р.

1070–1088 – збудовано Михайлівський собор у Видубичах.

1073–1078 – збудовано Успенський собор у Києво-Печерській лаврі. Підірваний у 1941 р,

1073–1090 – функціонування іконописної майстерні в Печерській лаврі.

Кінець XI – початок XII ст. – будівництво церкви Спаса на Берестові. Діяльність Іконописця Алімпія Києво-Печерської лаври.

XI–XII ст. – створення Зводу законів «Руська правда» – пам'ятки української культури і права.

1073 – написання «Ізборника Святослава».

1096 – заснування в Києві першої школи для дівчат.

Бл. 1110 – написання Нестором-Літописцем «Повісті временних літ».

1096–1097 – Володимир Мономах пише грамотицю (лист) до Олега Святославовича.

1117 – Володимир Мономах пише «Повчання дітям» – пам'ятку української християнської культури і моралі. Твори Володимира Мономаха – видатні пам'ятки письменства Київської Русі. Збереглись у складі «Повісті временних літ» за Лаврентіївським списком.

XI – початок XII ст. – укладення житій перших східнослов'янських святих – Бориса і Гліба, Антонія та Феодосія Печерських.

XII ст. – створення Київського літопису.

Кінець XII – початок XIII ст. – збудовано П'ятницьку церкву у Чернігові (архітектор П. Милоніг) та церкву Василя в Овручі.

1146 – будівництво Кирилівської церкви, у якій збереглося 800 м² розпису.

1155 – вивезення Андрієм Боголюбським ікони Вишгородської Богородиці (Знамення) до Суздаля. Зберігається в Третьяковській галереї.

- 1169** – зруйнування Києва Володимиро-Суздальським князем Андрієм Боголюбським.
- XII ст.** – діяльність митрополита Климента Смолятича (автор «Послання пресвітеру Фомі») та Кирила Туровського.
- Бл. 1187** – написання «Слова о полку Ігоревім».
- 1240** – 70-денна оборона Києва від орд Батия.
- 1187** – перша літописна згадка назви «Україна».
- 1256** – заснування міста Львова.
- 1288** – написання ікони Печерської (Свенської) Богоматері.
- 1292** – закінчено Галицько-Волинський літопис.
- 1483** – видання у Римі латинською мовою першої друкованої книги «Прогностична оцінка поточного 1483 року» українського автора Юрія Дрогобича (Котермака), ректора Болонського університету, який народився і помер у Дрогобичі.
- 1490-ті роки** – перші документальні згадки про українських козаків.
- 1491** – видання у Кракові кирилицею книг «Октоїх», «Часослов».
- 1529** – створено перший Литовський статут.
- 1550-ті роки** – князь Дмитро Вишневецький засновує Запорозьку Січ.
- XIII–XVI ст.** – будівництво замків у Луцьку, Кременці, Хусті, Хотині.
- XIV–XV ст.** – будівництво Мукачівського замку.
- 1438–1452** – будівництво Білгород-Дністровської фортеці (архітектор Федорок).
- XV–XVI ст.** – побудовано замки в Острозі і Кам'янець-Подільському.
- 1556–1561** – створення на пергаменті пам'ятки культури – рукописного Пересопницького Євангелія у срібному окладі з мініатюрами.
- 1573–1578** – будівництво вежі Корнякта та Чорної кам'яниці у Львові – період ренесансу.
- 1574** – вихід у світ «Апостола» Івана Федорова у Львові.
- 1580** – заснування академії і друкарні в Острозі.
- 1581** – видання «Острозької Біблії».
- 1586** – Львівське братство затверджує статут.
- 1590-ті роки** – перші козацькі повстання Криштофа Косинського та Северина Наливайка.
- 1596** – Берестейська унія.
- 1615** – заснування Київського братства, школи і друкарні в Лаврі.
- 1618** – видання «Граматики» Мелетія Смотрицького.
- 1621** – видання «Лексикону Славено-росського» Памви Беринди у Києві.
- 1622** – помер гетьман Петро Сагайдачний. Піклувався про розвиток української культури. З усім запорозьким військом вступив до

Київського братства. Йому присвячено низку поетичних та художніх творів. Відомий його портрет на коні (у ренесансному стилі).

- 1648** – початок визвольної боротьби під проводом Б. Хмельницького.
- 1649** – Зборівська битва, визвольна боротьба українського народу; Зборівська угода.
- 1661** – заснування Львівського університету.
- 1687–1709** – гетьманування Івана Мазепи.
- 1702** – створено козацький літопис Самовидця.
- 1710** – створено козацький літопис Григорія Грабянки.
- 1710–1714** – гетьманування Пилипа Орлика. Під час виборів між Орликом і старшиною було укладено угоду під назвою «Пакти і Конституція прав і вольностей Війська Запорозького», яка в історіографії отримала назву «Конституція П. Орлика».
- 1720** – Указ Петра I, спрямований проти української мови.
- 1738** – заснування співацької школи у Глухові та колегіуму у Переяславі.
- 1744–1764** – будівництво собору Святого Юри у Львові (архітектори Архір, Меретін, стиль рококо).
- 1747–1753** – будівництво Андріївської церкви у Києві (архітектор В. Расстреллі, рококо). Іконопис Г. і Д. Левицьких і О. Антропова.
- 1748–1749** – будівництво фонтану Самсона на Подолі у Києві (архітектор І. Григорович-Барський).
- 1753** – будівництво оборонної церкви у Суботові, усипальниця сім'ї Хмельницьких (бароко).
- 1754** – Степан Ковнір – лаврський кріпак-зодчий будує 46-метрову дзвіницю на дальніх печерах у Лаврі (поєднання готики і бароко).
- 1771–1791** – будівництво Успенського собору у Почаєві за проектом Г. Гофмана (рококо).
- 1771–1788** – діяльність Д. Левицького – керівника класу портрета Петербурзької Академії мистецтв. Створив портрети П. Демидова, Д. Дідро.
- 1773** – філософський твір Г. С. Сковороди «Розмова п'яти подорожніх про справжнє щастя в житті».
- 1775** – Катерина II руйнує Запорозьку Січ.
- 1798** – вийшла друком «Енеїда» І. П. Котляревського.
- 1799–1803** – будівництво палацу К. Розумовського у Батурині (архітектор Ч. Камерон).
- 1805** – відкриття Харківського університету.
- 1802–1808** – побудова колони на честь Магдебурзького права в Києві (архітектор А. Меленський, ампір).

- 1809–1810** – побудова ротонди на Аскольдовій могилі (архітектор А. Мезенський).
- 1819** – перша постановка «Наталки Полтавки» у Полтаві.
- 1820** – побудовано перші цукрові заводи в Україні.
- 1834** – відкриття Київського університету.
- 1837–1842** – споруджено будинок Київського національного університету – приклад класицизму (архітектор В. Беретті).
- 1844–1847** – створення офортів «Живописна Україна», акварелі «Богданова церква в Суботові» Т. Шевченком.
- 1822–1825** – знайдено рукопис «Історії Русів» (перше видання 1846 р.).
- 1840** – перше видання «Кобзаря» Т. Г. Шевченка у Петербурзі.
- 1846–1847** – створення та діяльність Кирило-Мефодіївського братства у Києві.
- 1853** – споруджено пам'ятник св. Володимиру у Києві. Проект – В. Демут-Малиновського, бронзова статуя – П. Клодта, п'єдестал у вигляді каплиці – архітектора Тона.
- 1862–1896** – будівництво Володимирського собору у Києві (російсько-візантійський стиль) за проектом І. Штрота.
- 1863** – циркуляр міністра П. Валуєва про заборону українського друкованого слова.
- 1865** – відкриття Одеського (Новоросійського) університету.
- 1868** – створення у Львові Товариство «Просвіта», яке, за словами його організатора Степана Качали, повинно б «спомогати народну просвіту у напрямках моральнім, матеріальнім і політичним через видавання практичних книжок і брошур в тій мові, якою нарід говорить».
- 1868** – інженер А. Власенко сконструював перший у світі зернозбиральний комбайн (жниварку-молотарку).
- 1870** – заснування колегії Павла Галагана у Києві.
- 1873** – створення у Львові Літературного товариства імені Т. Г. Шевченка для поглиблення науково-літературної діяльності; 1892 року воно було перейменоване в Наукове товариство імені Т. Г. Шевченка, метою якого було сприяти піднесенню української словесності, розробляти науку українською мовою.
- 1875** – відкриття Чернівецького університету.
- 1875** – створено картини «Чумацький шлях», «Степ» А. Куїнджі.
- 1880–1891** – І. Рєпін написав картину «Запорожці пишуть листа турецькому султану».
- 1881** – Марко Кропивницький (1840–1910), граючи в театрі Ашкаренка в Кременчуці, здобув дозвіл на українські вистави і створив Товариство українських акторів. Він є автором творів

«Дай серцю волю, заведе в неволю», «Доки сонце зійде, роса очі виїсть», «Олеся» та ін.

- 1891** – утворення братства Тарасівців – нелегальної організації в Україні.
- 1894** – М. С. Грушевський очолив кафедру історії у Львівському університеті.
- 1895** – заснування у Києві видавництва «Вік».
- 1896** – відкриття Вікентієм Хвойкою перших пам'яток трипільської культури.
- 1898** – вихід у світ першого тому «Історії України-Руси» М. Грушевського.
- 1898** – художник, громадський діяч І. Труш (1869–1941) був ініціатором створення у Львові «Товариства для розвою руської штуки», «Товариства прихильників української літератури, науки і штуки» (1905) та першого українського мистецького журналу у Львові «Артистичний вісник» (1905).
- 1899** – заснування у Києві міського музею старовини і мистецтва. Участь учених з України в археологічному з'їзді.
- 1902–1905** – збудовано будинок Державного банку у Києві (ранній ренесанс, архітектори О. Кобелів і О. Вербицький).
- 1903** – відкриття пам'ятника І. Котляревському у Полтаві.
- 1904** – заснування в Києві при музичній школі М. Лисенка драматичної школи під керівництвом старшої дочки М. Старицького Марії Старицької.
- 1906** – заснування професором В. М. Довнар-Запольським Вищих жіночих комерційних курсів, які стали базою створення комерційного Інституту – нині Київського національного економічного університету.
- 1907–1909** – вихід у світ «Словаря української мови» Б. Грінченка.
- 1909** – перший український освітньо-економічний конгрес Просвіти у Львові.
- 1911** – збудовано у Києві будинок Педагогічного музею (нині будинок вчителя, архітектор Ф. Альошин, ампір. В 1917–1918 роках тут містилася Центральна Рада).
- 1914** – відзначення 100-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка.
- 1914–1916** – видання першої енциклопедії українознавства «Украинский народ в прошлом и настоящем» в Петербурзі (вийшло 2 томи).
- 1917 (березень)** – заснування української гімназії ім. Шевченка у Києві.
- 1917** – в Україні відкрито 57 середніх шкіл, 217 неповно-середніх. У 1918 –ще 23.

- 1917 – видано в Україні 300 тис. підручників для шкіл, у 1918 – 2 млн.
- 1918 (22 січня) – проголошено незалежну самостійну Українську Народну республіку.
- 1918 – засновано Державний Український архів.
- 1918 – створено Національний художній музей.
- 1918 – створено Український історичний музей.
- 1918 – організовано Українську державну капелу під керівництвом Олександра Кошиця та симфонічний оркестр. Відкрито Державний драматичний театр, Державний народний театр, Молодий театр.
- 1918 (листопад) – відкрито Українську академію мистецтв. У числі її професорів були визначні художники Юрій Нарбут, Федір Кричевський, Михайло Бойчук, Олександр Мурашко.
- 1918 – створено Українську Академію Наук, яку очолив президент В. Вернадський, відділ історії – Д. Багалій, орієнталістики – А. Кримський, літератури – М. Петров, мови – С. Смаль-Стоцький, мінералогії – В. Вернадський, економіки – М. Туган-Барановський.
- 1918 – заснування у Катеринославі (Дніпропетровську) університету.
- 1919 (22 січня) – трудовий конгрес проголосив Акт соборності, тобто об'єднання Української Народної республіки із Західноукраїнською Народною республікою.
- 1919 – створення Загальнонародної бібліотеки України (зараз Центральна наукова бібліотека НАН України ім. В. Вернадського).
- 1919 – заснування літературно-художнього часопису «Мистецтво».
- 1919 – заснування об'єднання українських поетів-символістів «Музагет».
- 1919 – створення у Києві Української державної музичної драми.
- 1919 – створення республіканського симфонічного оркестру ім. М. Лисенка.
- 1920 – постанова РНК УРСР про обов'язкове вивчення української мови у школах з неукраїнською мовою навчання.
- 1920 – створення у Харкові першого українського наукового медичного інституту.
- 1920 – створення Л. Курбасом Київського драматичного театру.
- 1920 – заснування Драматичного театру ім. І. Франка.
- 1920 – створення української капели «Думка», керівник – К. Стеценко.
- 1921 – постанова РНК про боротьбу з неписьменністю.

- 1922 – створення Українського сільськогосподарського Інституту.
- 1922 – створення видавництва ВУАН – Всеукраїнської Академії наук.
- 1922 – створення спілки селянських письменників «Плуг».
- 1922 – створення Л. Курбасом театру «Березіль», у якому працювали актори А. Бучма, М. Крушельницький, Н. Ужвій та ін.
- 1922 – створення першого в Україні товариства художників ім. Костанді.
- 1923 – створення спілки пролетарських письменників «Гарт».
- 1923 – створення одного з перших українських художніх фільмів «Остап Бандура».
- 1925 – відкриття у Харкові Українського театру опери та балету.
- 1926–1932 – зростання мережі педагогічних інститутів з 12 до 46.
- 1926 – створення в Одесі першого в Україні науково-дослідного інституту фізики.
- 1926 – заснування «Вільної Академії пролетарської літератури» (Вапліте).
- 1926 – відкриття у Києві Російського драматичного театру ім. Л. Українки.
- 1926 – відкриття у Полтаві пам'ятника М. Гоголю (скульптор Д. Позен).
- 1927–1933 – будівництво Київського залізничного вокзалу (архітектори О. Вербицький, П. Альошин).
- 1928 – заснування «Товариства сучасних архітекторів України».
- 1929 – заснування «Українського мистецького об'єднання».
- 1930 – заснування об'єднання радянських письменників України, до якого увійшли представники спілок «Молодняк», «Плуг», «Західна Україна», «Пролітфронт».
- 1932 – у Харкові вперше в СРСР здійснено штучну ядерну реакцію.
- 1932 – створення Союзу композиторів України.
- 1933 – відновлення університетської освіти в Україні (Київ, Одеса, Харків, Дніпропетровськ).
- 1933 – президія ВУАН виключила з Академії академіків М. Возняка, Ф. Колесу, К. Студинського та ін. як «ворогів народу».
- 1933 – репресії проти Л. Курбаса та театру «Березіль».
- 1934 – створення Спілки письменників України, посилення репресій проти письменництва.
- 30–40-ті роки** – панування соціалістичного реалізму в культурі.
- 1935 – відкриття у Києві Ботанічного саду Академії наук України.
- 1935 – відкриття у Харкові пам'ятника Т. Шевченкові (скульптор М. Манізер).
- 1935–1938 – споруджено будинок Верховної Ради УРСР у Києві (архітектор В. Заболотний, російський класицизм).

- 1938** – постановою ЦК КП(б)У «Про реорганізацію шкіл на Україні» посилено процес русифікації народної освіти.
- 1938** – створення Спілки художників України.
- 1939** – створення в Академії наук чотирьох відділів: суспільних, фізико-математичних, біологічних і технічних наук.
- 1939** – створення Спілки композиторів України.
- 1939** – відкриття пам'ятника Т. Шевченку в Києві (скульптор М. Манізер).
- 1939** – відкриття меморіального музею та пам'ятника Т. Шевченкові у Каневі (скульптор М. Манізер).
- 1939** – створення скульптурних портретів І. Франка та Т. Шевченка (Скульптор Г. Пивоваров).
- 1940** – кількість ВНЗ зростає до 173, середніх спеціальних навчальних закладів – до 693.
- 1940** – відкриття у Львові театру опери та балету.
- 1951–1957** – забудова Хрещатика в Києві (архітектор О. Власов, український модерн).
- 1952–1958** – побудовано павільйони Виставки передового досвіду в народному господарстві.
- 1965** – міжнародне визнання здобув фільм «Тіні забутих предків» за однойменним твором М. Коцюбинського (автори С. Параджанов і М. Іллєнко).
- 1989 р. 29 жовтня** – прийняття Верховною Радою України «Закону про мови Української РСР». Остаточне вирішення це питання знайшло у 10 статті нової Конституції України, що була прийнята 28 червня 1996 р.
- 1991 (21 серпня)** – постановою Кабінету Міністрів України утворено Державний фонд української кінематографії, керівником якого став відомий кінорежисер Ю. Іллєнко.
- 1992 р. 19 лютого** – Верховна Рада України схвалила запропоновану програму, надавши їй статус закону «Основи законодавства про культуру».
- 1992 (24 серпня)** – відкриття у Львові, в першу річницю незалежності України, пам'ятника Тарасові Шевченкові (скульптори В. і А. Сухоцькі).
- 1994** – відкриття пам'ятника М. Грушевському у Львові.
- 1997** – відкриття пам'ятника князю Ярославу Мудрому у Києві та відновлення пам'ятника княгині Ользі за проектом І. Кавалерідзе.
- 1997** – на телеекрани вийшов перший в Україні багатосерійний телефільм «Роксолана».

ЕТНОЦИД НАЦІЇ. ЗАБОРОНИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

- 1622** – наказ царя Михайла з подання московського патріарха Філарета спалити в державі всі примірники надрукованого в Україні «Учительного Євангелія» К. Ставровецького.
- 1690** – засудження й анафема Собору УПЦ на «Кієвскія новыя книги» П. Могили, К. Ставровецького, С. Полоцького, Л. Барановича, А. Радзивилівського та інших.
- 1696** – ухвала польського сейму про запровадження польської мови в судах і установах Правобережної України.
- 1720** – указ Петра I про заборону книгодрукування українською мовою і вилучення українських текстів з церковних книг.
- 1729** – наказ Петра III переписати з української на російську мову всі державні постанови і розпорядження.
- 1753** – указ Катерини II про заборону викладати українською мовою в Києво-Могилянській академії.
- 1769** – заборона Синоду УПЦ друкувати та використовувати український буквар.
- 1775** – зруйнування Запорізької Січі та закриття українських шкіл при полкових козацьких канцеляріях.
- 1789** – розпорядження Едукаційної комісії польського сейму про закриття всіх українських шкіл.
- 1808** – закриття «Студіум рутенум» – українського відділення Львівського університету.
- 1817** – запровадження польської мови в усіх народних школах Західної України.
- 1832** – реорганізація освіти на Правобережній Україні на загальноімперських засадах із переведенням на російську мову навчання.
- 1847** – розгром Корило-Мефодіївського товариства й посилення жорстокого переслідування української мови та культури, заборона найкращих творів Шевченка, Куліша, Костомарова та інших.
- 1859** – міністерством віросповідань та наук Австро-Угорщини в Східній Галичині та Буковині українську азбуку замінено латинською.
- 1862** – закриття безоплатних недільних українських шкіл для дорослих.
- 1863** – Валуєвський циркуляр про заборону давати цензурний дозвіл на друкування україномовної духовної і популярної освітньої

літератури: «ніякої окремої малоросійської мови не було і бути не може».

- 1864** – прийняття Статуту про початкову школу, за яким навчання має вестися лише російською мовою
- 1869** – запровадження польської мови як офіційної мови освіти й адміністрації Східної Галичини.
- 1870** – роз'яснення міністра освіти Росії Д. Толстого про те, що кінцевою метою освіти всіх іногородців «незаперечно повинно бути обрусіння».
- 1876** – Емський указ Олександра II про заборону друкування та ввозу з-за кордону будь-якої україномовної літератури, а також про заборону українських сценічних вистав і друкування українських текстів під нотами, тобто народних пісень.
- 1881** – заборона викладання у народних школах та виголошення проповідей українською мовою.
- 1884** – заборона Олександром III українських театральних вистав у всіх малоросійських губерніях.
- 1888** – указ Олександра III про заборону вживання української мови в офіційних установах і хрещення українськими іменами.
- 1892** – заборона перекладати книжки з російської на українську мову.
- 1895** – заборона Головного управління в справах друку видавати українські книжки для дітей.
- 1908** – чотирма роками після визнання Російською академією наук української мови мовою (!) Сенат оголошує україномовну культуру й освітню діяльність шкідливою для імперії.
- 1910** – закриття за наказом уряду Столипіна всіх українських культурних товариств, видавництв, заборона читання лекцій українською мовою, заборона створення будь-яких неросійських клубів.
- 1911** – постанова УП дворянського з'їзду в Москві про виключно російськомовну освіту й неприпустимість вживання інших мов у школах Росії.
- 1914** – заборона відзначати 100-літній ювілей Тараса Шевченка; указ Миколи II про скасування української преси.
- 1914–1916** – кампанії русифікації на Західній Україні; заборона українського слова, освіти, церкви.
- 1919** – зруйнування поляками Західно-Української Республіки.

- 1922** – проголошення частиною керівництва ЦК РКП(б) і ЦК КП(б)У «теорії» боротьби в Україні двох культур – міської (російської) та селянської (української), у якій перемогти повинна перша.
- 1924** – закон Польської республіки про обмеження вживання української мови в адміністративних органах, суді, освіті на підвладних полякам українських землях.
- 1924** – закон Румунського королівства про зобов'язання всіх «румун», котрі «загубили матірну мову», давати освіту дітям лише в румунських школах.
- 1925** – остаточне закриття українського «таємного» університету у Львові.
- 1926** – лист Сталіна «Тов. Кагановичу та іншим членам ПБ ЦК КП(б)У» з санкцією на боротьбу проти «національного ухилу», початок переслідування діячів «українізації».
- 1933** – телеграма Сталіна про припинення «українізації».
- 1933** – скасування в Румунії міністерського розпорядження від 31 грудня 1929 р., що ним дозволялися кілька годин української мови на тиждень у школах з більшістю учнів-українців.
- 1934** – спеціальне розпорядження міністерства виховання Румунії про звільнення з роботи «за вороже ставлення до держави і румунського народу» всіх українських вчителів, які вимагали повернення до школи української мови.
- 1938** – постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) «Про обов'язкове вивчення російської мови в школах національних республік і областей», відповідна постанова РНК УРСР і ЦК КП(б)У.
- 1947** – операція «Вісла»; розселення частини українців з етнічних українських земель «урозсип» між поляками у Західній Польщі для прискорення їхньої колонізації.
- 1958** – закріплення у ст. 20. Основ Законодавства СРСР і союзних республік про народну освіту положення про вільний вибір мови навчання; вивчення усіх мов, крім російської, за бажанням батьків учнів.
- 1960–1980** – масове закриття українських шкіл у Польщі та Румунії.
- 1970** – наказ про захист дисертацій тільки російською мовою.
- 1972** – заборона партійними органами відзначати ювілей музею І. Котляревського в Полтаві.
- 1973** – заборона відзначати ювілей твору І. Котляревського «Енеїда».
- 1974** – постанова ЦК КПРС «Про підготовку до 50-річчя створення Союзу Радянських Соціалістичних Республік», де вперше

проголошується створення «нової історичної спільноти – радянського народу», офіційний курс на денационалізацію.

1978 – постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про заходи щодо подальшого вдосконалення вивчення і викладання російської мови в союзних республіках» («Брежнєвський циркуляр»).

1983 – постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про додаткові заходи з поліпшення вивчення і викладання російської мови в загальноосвітніх школах та інших навчальних закладах союзних республік» («Андроповський указ»).

1984 – постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про даліше вдосконалення загальної середньої освіти молоді і поліпшення умов роботи загальноосвітньої школи».

1984 – початок в УРСР виплат підвищеної на 15 відсотків зарплатні вчителям російської мови порівняно з вчителями української мови.

1984 – наказ Міністерства культури СРСР про переведення діловодства в усіх музеях Радянського Союзу на російську мову.

1989 – постанова ЦК КПРС «Про законодавче закріплення російської мови як загальнодержавної».

1990 – прийняття Верховною Радою СРСР Закону про мови народів СРСР, де російській мові надавався статус офіційної.

(Використано: Обережно – мова! – Матеріали парламентських слухань у Верховній Раді України 12 березня 2003 року «Про функціонування української мови в Україні». – К.: Парламентське видавництво, 2003. – С. 111–114).

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДО КУРСУ «ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ»

1. Культурологія як наукова дисципліна та її категорії.
2. Структура, типи та функції культури.
3. Культура і цивілізація.
4. Концепції культури: трудова, ігрова, психоаналітична (фройдівська).
5. Історія та становлення культурологічної думки.
6. Менталітет. Поняття та рівні ментальності.
7. Місце культурології в системі соціогуманітарних знань.
8. Сингнітивна функція культури.
9. Культура як світ знаків і значень.
10. Мова як спосіб створення, збереження, переробки й передавання культурної інформації.
11. Символ в науці і мистецтві.
12. Зміст поняття «діалог культур».
13. Характерні ознаки первісної культури.
14. Синкретизм як складова міфологічної свідомості первісної людини.
15. Мистецтво в первісному суспільстві.
16. Особливості культури Стародавнього Сходу.
17. Особливості формування і характерні риси культури Давньої Греції. Легенди і міфи Стародавньої Греції.
18. Грецький театр, його характерні риси.
19. Свята і видовища в Греції. Олімпійські ігри.
20. Філософська думка в Стародавній Греції. Ораторське мистецтво. Система спартанського виховання.
21. Самобутність давньоримської культури, її характерні риси.
22. Найважливіші публічні видовища і свята в Стародавньому Римі.
23. Освіта і наука в Римській імперії.
24. Соціальні та світоглядні основи візантійської культури, її особливості.
25. Причини виникнення і суть іконоборства.
26. Трипільська культура та її місце в культурі України та Європи.
27. Культура скіфів. Скіфський «звіриний» стиль.
28. Культура Стародавньої України та Київської Русі.
29. Візантійські впливи в культурі Київської Русі.
30. Мистецтво рукописної книги в Київській Русі.

31. Історичні передумови виникнення середньовічної культури. Середньовічне бачення світу і людини. Священна інквізиція. Орден єзуїтів.
32. Середньовічний героїчний епос. Схоластика. Архітектура.
33. Освіта в ранньому середньовіччі. Виникнення університетів.
34. Готичний та романський стилі в архітектурі та скульптурі.
35. Історичні та соціально-економічні передумови виникнення культури Відродження, її характерні риси.
36. Гуманізм як ідеологія Відродження. Творчість Данте, Петрарки, Маккіавеллі, Шекспіра.
37. Мистецтво Раннього Відродження. Творчість Джотто, Дуччо, Брунелескі Донателло, Мазаччо, Ботічеллі.
38. Мистецтво Високого Відродження. Творчість Леонардо да Вінчі, Рафаеля, Мікеланджело.
39. Особливості культури Північного Відродження.
40. Вплив гуманістичних ідей Відродження на українську культуру XIV–XVIII ст.
41. Своєрідність формування Ренесансу в Україні. Сакральне мистецтво.
42. Особистість у світі культури.
43. Мистецтво як засіб творення особистості.
44. Вплив субкультури на саморозвиток духовності.
45. Культура і природа.
46. Теорії культурних змін.
47. Художня культура та мистецтво.
48. Духовна і матеріальна культура.
49. Виникнення мистецтва.
50. Соціальні функції мистецтва.
51. Доба культурно-національного відродження XIX ст. в Україні.
52. Вплив Кирило-Мефодіївського братства на культурно-національне відродження.
53. Місце і роль Т. Г. Шевченка в українській культурі.
54. Т. Шевченко – художник.
55. Іван Франко – видатний творець української культури.
56. М. С. Грушевський – видатний історик, його вплив на розвиток української культури.
57. Розвиток українського театру, образотворчого мистецтва.
58. Національно-культурне відродження в Галичині: діяльність «Руської трійці», товариства «Просвіта».

59. Основні етапи в історії української культури ХХ ст.
60. Головні тенденції національно-культурного відродження в Україні 20–30-х років ХХ ст. в галузі художньої літератури, театру, образотворчого і музичного мистецтва, архітектури.
61. Політика «українізації» на Україні в 20–30-х рр., її наслідки і уроки.
62. Особливості розвитку літератури і мистецтва першої третини ХХ ст. на західноукраїнських землях.
63. Роль «генерації шістдесятників» у справі розвитку прогресивних ідей в Україні 60–70-х рр.
64. Розвиток української культури в умовах державотворення.
65. Культура України у світовому культурному контексті. Діячі української культури в еміграції.
66. Масова та елітарна культура.
67. Модернізаційні та постмодернізаційні процеси в сучасній культурі.
68. Причини виникнення стилю модерн.
69. Модерн як поєднання традицій східного та західноєвропейського мистецтва.
70. Символізм як етико-філософська основа модерну. Особливості стилю модерн.
71. Модерн як архітектурний стиль.
72. Стиль модерн в українському образотворчому мистецтві.
73. Характерні риси постмодерну. Постмодерн як особливий тип світогляду.
74. Новий зміст у традиційній мистецькій формі (фовізм, кубізм, експресіонізм, супрематизм).
75. Становлення нових форм мистецтва: футуризм, сюрреалізм, дадаїзм.
76. Авангардна художня культура другої половини ХХ ст.
77. Контркультура, субкультура, кризові явища в культурі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури: [зб. наук. праць; вип. XXXII]. – К.: Міленіум, 2014. – 460 с.
2. Біблія як пам'ятка світової культури: Метод. рекомендації на допомогу вчителю літератури народів світу. – Львів: ЛДУ ім. І. Франка, 1993. – 56 с.
3. Бобахо В. А., Левикова С. И. Культурологія: Програма базового курсу, хрестоматія, словарь термінів. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2000. – 400 с.
4. Бокань В. А., Польовий Л. П. Історія культури України: Навч. посібн. – К.: МАУП, 2001. – 2-ге вид., доп. – 256 с.
5. Бродовська В. Й., Патрик І. П., Яблонко В. Я. Тлумачний словник психологічних термінів в українській мові: Словник. – 2-ге видання. – К.: ВД «Професіонал», 2005. – 224 с.
6. Васянович Г. П. Педагогічний пантеон: науково-поетичне видання. Львів: «Норма», 2016. – 345 с.
7. Васянович Г. П. Поезії парус – свобода: Поезії в 3-х кн. Кн. 1. – Львів: «Сполом», 2020. – 314 с.
8. Васянович Г. П. На якорі пісень і танцю: Поезії в 3-х кн. Кн. 2. – Львів: «Сполом», 2020. – 268 с.
9. Васянович Г. П. Мистецтва перла пахнуть морем: Поезії в 3-х кн. Кн. 3. – Львів: «Сполом», 2020. – 196 с.
10. Васянович Г. П. Ноологія особистості: Навчальний посібник для студентів, викладачів, зокрема вчителів християнської етики. – Львів: «Сполом», 2012. – 224 с.
11. Гіптерс З. Художня самодіяльна творчість студентів як засіб естетичного виховання майбутніх спеціалістів: Метод. посібник. – Львів: Каменярь, 1998. – 144 с.
12. Гіптерс З. В. Культурологічний словник-довідник. – К.: ВД «Професіонал», 2006. – 328 с.
13. Гіптерс З. В. Культурологія. Словник-довідник. – К.: УБС НБУ, 2008. – 434 с.
14. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
15. Енциклопедія українознавства. – Львів, 1993. – Т. 1. – 400 с.

16. Етнонаціональний розвиток України. Терміни, визначення, персоналії / Відп. Редактори Ю. І. Римаренко, І. Ф. Курас. – К., 1993. – 800 с.
17. Загородній А. П., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. Фінансовий словник. – 4-те вид., випр. та доп. – К.: Т-во «Знання», КОО; Л.: Вид-во Львів. банк. ін-ту НБУ, 2002. – 566 с.
18. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25.04.2019 р. № 2704-VIII. [Електронний ресурс]. –
19. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>
20. Зязюн І. А. Культура в контексті політики й освіти // Педагогіка і психологія професійної освіти. Спеціальний випуск. – 1997. – № 3-4. Ч. 1. – С. 5-16.
21. Історія української культури / За заг. ред. д-ра Івана Крип'якевича. – Нью-Йорк, 1990. – 719 с.
22. Історія української та зарубіжної культури: Навч. посібн. / С. М. Клапчук, В. Ф. Остафійчук, Ю. А. Горбань та ін.; За ред. С. М. Клапчука, В. Ф. Остафійчука. – 5-те вид., переробл. і доп. – К.: Знання-Прес, 2004. – 358 с.
23. Культурологія: Навч. посіб. Для студ. Вищ. Навч. зал. / Упоряд.: О. І. Погорілий, М. А. Собуцький. – 2-ге вид. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська акад.», 2005. – 320 с. – Бібліогр.: с. 313–314.
24. Кравченко А. И. Культурология: словарь. – М.: Академический Проект, 2000. – 671 с.
25. Крисаченко В. С. Екологічна культура: теорія і практика: Навч. посібн. – К.: Заповіт, 1996. – 352 с.
26. Культура і побут населення України: Навч. посібн. / В. І. Наулко, Л. Ф. Арт'юх, В. Ф. Горленко та ін. – 2-ге вид., доп. та перероб. – К.: Либідь, 1993. – 288 с.
27. Культурне відродження в Україні. – Львів: Астериск, 1993. – 220 с.
28. Культурология в вопросах и ответах: Учебное пособие. – Ростов-на-Дону: «Феникс», 1997. – 480 с.
29. Культурология. Краткий тематический словарь. – Ростов н/Д.: Феникс, 2001. – 192 с.
30. Культурология: словарь. – М.: Академический Проект, 2000.
31. Культурология. – Курс лекцій (під ред. А. Г. Баканурського, Г. Є. Краснокутського, Л. Л. Сауленко). – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 208 с.

32. Культурологія: українська та зарубіжна культура: Навч. посібн. / М. М. Закович, І. А. Зязюн, О. М. Семашко та ін.; За ред. М. М. Заковича. – К.: Знання, 2004. – 567 с.
33. Курс лекцій з української та зарубіжної культури: Навч. посібник / За ред. Л. В. Цубова. – Львів: ДУ «Львівська політехніка», 1997. – 203 с.
34. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість: Підручник. – К.: Знання-Прес, 2001. – 591 с.
35. Лобас В. Х. Українська і зарубіжна культура: Навч. посібн. – К.: МАУП, 2000. – 224 с.
36. Матвєєва Л. Л. Культурологія: Курс лекцій: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2005. – 512 с.
37. Ничкало С. А. Мистецтвознавство: Короткий тлумачний словник. – К.: Либідь, 1999. – 208 с. – Укр. і рос. мовами.
38. Обережно – мова! – Метеріали парламентських слухань у Верховній Раді України 12 березня 2003 року «Про функціонування української мови в Україні». – К.: Парламентське видавництво, 2003. – С. 111–114.
39. Пагутяк Г. Культурологія епохи глобального потепління // Вища школа. – 2005. – №3. – С. 73–75.
40. Подольська Є. А., Лихвар В. Д., Іванова К. А. Культурологія: Навч. посібн. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 288 с.
41. Полікарпов В. С. Лекції з історії світової культури: Навч. посібн. – 5-те вид., стереотипн. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2002. – 359 с.
42. Семчишин Мирослав. Тисяча років української культури. Історичний огляд культурного процесу. 2-ге вид., фототипне. – К.: АТ «Друга рука», МП «Фенікс», 1993. – 550 с.
43. Словник античної міфології / Уклад. І. Я. Козовик, О. Д. Пономарів; вступ. Стаття А. О. Білецького; відп. ред. А. О. Білецький. – 2-е вид. – К.: Наук. думка, 1989. – 240 с.
44. Словник іншомовних слів / За ред. О. С. Мельничука. – К., 1974. – 776 с.
45. Словник символів культури України / За заг. Ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренка. – К.: Міленуум, 2002. – 260 с.
46. Термінологічний словник з культурології / Авт.-уклад.: Н. Ю. Больша, Н. І. Єфімчук. – К.: МАУП, 2004, 2004. – 144 с. – Бібліогр.: с. 141.
47. Українська душа. – К.: Фенікс, 1992. – 128 с.

48. Українська культура: історія і сучасність: Навч. посібник / За ред. Черепанової С. О. – Львів: Світ, 1994. – 456 с.
49. Українська культура: Лекції за ред. Дмитра Антоновича / Упор. С. В. Ульяновська; Вст. ст. І. М. Дзюби; Перед. слово М. Антоновича; Додатки С. В. Ульяновської, В. І. Ульяновського. – К.: Либідь, 1993. – 592 с.
50. Українська та зарубіжна культура (культурологія): Навчальний посібник. – К.: Національний банк України, 1998. – 166 с.
51. Українська та зарубіжна культура: Навч. посіб. / М. М. Закович, І. А. Зязюн, О. М. Семашко та ін.: За ред. М. М. Заковича. – К.: Т-во „Знання”, КОО, 2002. – 557 с.
52. УСЕ. Універсальний словник енциклопедія / Гол. Ред. ради чл.-кор. НАНУ М. Попович. – 3-тє вид., перероб., доп. – К.: Всеувито, Новий друк, 2003. – VII. – 1414 с.
53. Учебный курс по культурологии. Учебное пособие. – Ростов-на-Дону: «Феникс», 1996, - 576 с.
54. Чорненький Я. Я. Культурологія. Теорія. Практика. Самостійна робота. / Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 392 с.

Навчальне видання

ВАСЯНОВИЧ Григорій Петрович, доктор педагогічних наук,
професор кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи ЛДУ
БЖД, професор;

ГШТЕРС Зінаїда Василівна, доктор педагогічних наук, професор
кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи ЛДУ БЖД,
доцент;

ЛОГВИНЕНКО Вікторія Михайлівна, кандидат філософських
наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи
ЛДУ БЖД

Культура: історико-світоглядний контекст

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Авторська редакція
Відповідальний за випуск Борис Корпан

Підписано до друку 23.05.2020. Формат 60x84/16.
Папір офсет. Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 6,04.
Наклад 300 прим. Зам. № 23/05.

Видавництво „Сполом”, 79008 Україна, м. Львів, вул. Краківська, 9
Тел./факс (380-32) 297-55-47, E-mail: spolom_lviv@ukr.net
Свідоцтво суб'єкта видавничої діяльності:
серія ДК, № 2038 від 02.02.2005 р.

Друк ФОП Корпан Б.І.
Львівська обл., Пустомитівський р-н., с Давидів, вул. Чорновола 18
Ел. пошта: bkorpan@ukr.net, тел. (093) 480-6141
Код ІНДРФО 1948318017, Свідоцтво фізичної особи-підприємця:
В02 № 635667 від 13.09.2007